

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในการพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างควมมีวินัยในตนเองของนักเรียน โรงเรียนประชาพัฒนา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 ประกอบด้วย เนื้อหาสาระดังต่อไปนี้

1. การบริหารงานกิจการนักเรียน
2. ความรู้เกี่ยวกับวินัยนักเรียน
3. กลยุทธ์ในการพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างวินัยนักเรียน
4. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ
5. บริบทของโรงเรียนประชาพัฒนา
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

การบริหารงานกิจการนักเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 144) ได้กำหนดให้งานกิจการนักเรียนเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม และพัฒนาให้นักเรียนให้มีคุณภาพเหมาะสมตามควรแก่วัย และความแตกต่างระหว่างบุคคล มีทักษะการดำเนินชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ ศิลธรรม จริยธรรม พัฒนาตนเองสู่โลกแห่งอาชีพ รวมทั้งดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเป็นปกติสุข

งานกิจการนักเรียนจึงเป็นงานสำคัญของสถานศึกษา ที่ต้องจัดขึ้นเป็นการเสริมงานวิชาการที่มุ่งหวังให้นักเรียนมีคุณลักษณะเป็นคนดี คนเก่ง และอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ขอบข่ายของงานกิจการนักเรียนที่นำเสนอประกอบด้วยสาระสำคัญ ดังนี้

1. กิจกรรมนักเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 144-148) โดยหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 กำหนดงานกิจกรรมนักเรียนไว้ในกลุ่ม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่เน้น

ผู้เรียนได้ปฏิบัติด้วยตนเองอย่างครบวงจร ตั้งแต่การศึกษา วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตาม แผน ประเมินและปรับปรุงการทำงาน ใช้กระบวนการทำงานกลุ่มเป็นกิจกรรมที่เกิดจากความ สัมผัสใจของผู้เรียน โดยมุ่งพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์เพิ่มเติมจากกิจกรรมในกลุ่มสาระ การเรียนรู้ แบ่งตามความแตกต่างของกิจกรรมได้ 2 ลักษณะคือ

1.1 กิจกรรมพัฒนาความถนัด ความสนใจ ความต้องการของนักเรียน นักศึกษา เป็นกิจกรรมที่มุ่งเติมเต็มความรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์ของผู้เรียนให้ กว้างขวางยิ่งขึ้นเพื่อค้นพบความถนัด ความสนใจของตนเอง และพัฒนาให้เต็มตามศักยภาพ ตลอดจนการพัฒนาทักษะทางสังคมและปลูกฝังจิตสำนึกของการทำประโยชน์ต่อสังคม

1.2 กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้นำเพื่อประโยชน์ เป็น กิจกรรมที่มุ่งปลูกฝังระเบียบวินัย กฎเกณฑ์เพื่อการอยู่ร่วมกันในสภาพชีวิตต่างๆ อันเป็นการ นำไปสู่พื้นฐานการทำประโยชน์ให้สังคมและวิถีชีวิตในระบอบประชาธิปไตย อันมี พระมหากษัตริย์เป็นพระประมุข หลักการจัดกิจกรรมนักเรียน

1. มีการกำหนดวัตถุประสงค์และแนวปฏิบัติที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม
2. จัดให้เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ ความสนใจ ความถนัด และ ความสามารถของผู้เรียน
3. บูรณาการวิชาการกับชีวิตจริงให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการ เรียนรู้ตลอดชีวิต
4. ใช้กระบวนการกลุ่มในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ฝึกให้คิด วิเคราะห์สร้างสรรค์จินตนาการ ที่เป็นประโยชน์และสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตอย่างต่อเนื่อง
5. จำนวนสมาชิกมีความเหมาะสมกับลักษณะของกิจกรรม
6. มีการกำหนดเวลาในการจัดกิจกรรมให้เหมาะสม สอดคล้องกับ วิทยาลัยและเป้าหมายของสถานศึกษา
7. ผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการ มีครูเป็นที่ปรึกษา ถือเป็นหน้าที่และงาน ประจำโดยคำนึงถึงความปลอดภัย
8. ยึดหลักการมีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาสให้ครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน องค์การทั้งภาครัฐและเอกชน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม
9. มีการประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรม โดยวิธีการที่หลากหลายและ สอดคล้องกับกิจกรรมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยถือว่าเป็นเกณฑ์ประเมินผลการผ่าน ช่วงชั้นเรียน

แนวการจัดกิจกรรมนักเรียน สถานศึกษาต้องจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนทุกคน เข้าร่วมกิจกรรม โดยมีแนวการจัด ดังนี้

1. การจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเกื้อกูลส่งเสริมการเรียนรู้ตามสาระการเรียนรู้ เช่น บูรณาการ โครงการ องค์กรความรู้จากกลุ่มการเรียนรู้ เป็นต้น
2. จัดกิจกรรมตามความสนใจ ความถนัดตามธรรมชาติและความสามารถ ความต้องการของผู้เรียนและชุมชน ชุมชนทางวิชาการต่างๆ เป็นต้น
3. จัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกในการทำประโยชน์ต่อสังคม เช่น กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี เป็นต้น
4. จัดกิจกรรมประเภทบริการด้านต่างๆ ฝึกการทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม

ในทางปฏิบัติสถานศึกษาจัดกิจกรรมในลักษณะของบูรณาการองค์ความรู้ต่างๆ ที่เกื้อกูลส่งเสริมการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ให้มีความกว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้น อีกทั้งให้ผู้เรียนได้ค้นพบและใช้ศักยภาพเลือกตัดสินใจ ได้อย่างมีเหตุผลเหมาะสมกับตัวเอง พร้อมทั้งวางแผนชีวิตและอาชีพได้อย่างมีคุณภาพ เน้นการเสริมสัมพันธ์ภาพที่ดีเพื่อปรับตัวเข้ากับบุคคล และสถานการณ์ได้อย่างดีและมีความสุข

ตัวอย่างกิจกรรมเสนอแนะที่สถานศึกษาสามารถจัดขึ้นสำหรับนักเรียน

1. กิจกรรมสร้างเสริมความรู้สึกรักและเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริมความรู้สึกรักและเห็นคุณค่าในตนเองเพื่อช่วยให้ผู้เรียนสำรวจ วิเคราะห์ประเมินตนเองตามความเป็นจริง จนกระทั่งเข้าใจ ยอมรับควบคุมและพัฒนาตนเองมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่นรู้ว่าตนมีความสามารถ มีคุณค่า สามารถยอมรับสร้างสิ่งดีงามให้แก่ตนเอง ครอบครัวสังคมและดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข
2. กิจกรรมพัฒนาบุคลิกภาพทางอารมณ์ ศีลธรรมและจริยธรรมเป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาบุคลิกภาพทางอารมณ์ เชาวน์ปัญญา ในการแก้ปัญหาทางด้านศีลธรรมและจริยธรรม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความสุขทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม ทำให้ดำเนินอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสร้างสรรค์และมีความสุข ประสบความสำเร็จในชีวิตเป็น คนดี
3. กิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิต เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะด้านรู้จักตนเอง ทักษะการแสวงหาและใช้ข้อมูล ทักษะการคิด การตัดสินใจและการแก้ปัญหา ทักษะการวางแผนและการจัดการ ทักษะการมีวิสัยทัศน์ ทักษะการกล้าเสี่ยง อย่างมีเป้าหมายและคุณธรรม ทักษะการสื่อสารและการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น ทักษะ การ

ปรับตัว ทักษะการทำงานเป็นทีม เพื่อสร้างความสามารถในการปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ได้อย่างมีความสุขเพื่อช่วยให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ สามารถจัดการความต้องการความขัดแย้งอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง ตลอดจนสร้างสรรค์เปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ให้ดีขึ้นได้

4. กิจกรรมสร้างเสริมประสิทธิภาพในการเรียน เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างประสิทธิภาพในการเรียนเพื่อช่วยให้ผู้เรียน ได้พัฒนาการเรียนรู้ของตนได้เต็มศักยภาพ มีเจตคติที่ดีต่อการเรียน มีนิสัยในการเรียนที่ดี เห็นคุณค่าของการแสวงหาความรู้มีเทคนิค และวิธีการที่ดีรู้ว่าปัจจัยส่งเสริมการเรียนที่ดี และการวางแผนการศึกษา และอนาคตของตนได้

5. กิจกรรมสร้างเสริมนิสัยการทำงานเป็นกิจกรรมที่มุ่งเสริมสร้างนิสัยรักการทำงาน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนรู้จัก และเข้าใจตนเองปลูกฝังค่านิยมนิสัยรักการทำงาน แสดงถึงความพึงพอใจมุ่งมั่นที่จะทำงานให้บรรลุผลสำเร็จ และมีความภาคภูมิใจผลงานของตน

6. กิจกรรมฉลาดกินฉลาดใช้ เป็นกิจกรรมที่มุ่งเสริมสร้าง พัฒนาการคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจเลือกบริโภค โดยยึดหลักประโยชน์ ประหยัดและความปลอดภัยเพื่อ ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ให้เป็นประโยชน์ต่อการบริโภคในชีวิตประจำวันได้

7. กิจกรรมศิลปินนักอ่าน เป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียง ร้อยแก้ว ร้อยกรองตามความสนใจของผู้เรียน เพื่อช่วยให้สามารถอ่านออกเสียงได้ถูกต้องตามหลักการอ่าน

8. กิจกรรมเพื่อนที่แสนดี เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริมพัฒนาให้มี ความสามารถปรับปรุงตนเองในการปฏิบัติต่อผู้อื่น ได้อย่างเหมาะสมช่วยให้ผู้เรียน ปฏิบัติตนช่วยเหลือผู้อื่นที่เดือดร้อนได้

9. กิจกรรมสร้างเสริมนิสัยการทำประโยชน์เพื่อสังคมเป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริมนิสัยการทำประโยชน์เพื่อสังคมเพื่อช่วยให้ผู้เรียนรู้จัก และเข้าใจตนเอง ปลูกฝัง คุณลักษณะนิสัยที่เอื้อต่อการทำประโยชน์เพื่อสังคม เห็นแนวทางที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคม และสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

10. กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้นำเพื่อประโยชน์ และรักษาดินแดนเป็นกิจกรรมที่มุ่งจัดฝึกอบรมมนิสัย ให้เป็นพลเมืองดีตามจารีตประเพณีของชาติ บ้านเมืองและตามอุดมคติ อุดมการณ์ของลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้นำเพื่อประโยชน์ และรักษาดินแดนโดยดำเนินการจัดกิจกรรมให้เป็นไปตามข้อกำหนดของคณะกรรมการ ลูกเสือแห่งชาติ ยุวกาชาดสมาคมผู้นำเพื่อประโยชน์และกรมรักษาดินแดน

11. กิจกรรมพิทักษ์ป่า เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริมกระบวนการอนุรักษ์ และพัฒนาป่าโดยการเข้าค่ายในป่ามีการออกกระเบียบกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกันในค่าย การเดินทางไกลพัฒนาทักษะการสังเกต คิด ตัดสินใจแก้ปัญหา และสร้างสรรค์ในการอนุรักษ์ และพัฒนาป่า

12. กิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันเป็นกิจกรรมที่สร้างเสริมสนับสนุนให้เยาวชนได้เรียนรู้ร่วมกัน และมีทักษะในการเป็นผู้ช่วยเหลือ แสดงเมตตากรุณา ทุกคนร่วมกันปฏิบัติตนเพื่อปฏิบัติตามกฎผู้บำเพ็ญประโยชน์ ได้เรียนรู้กระบวนการกลุ่มในการอยู่ร่วมกัน สามารถค้นพบความสามารถ ความสนใจ และการเรียนรู้ทักษะใหม่ๆ

13. กิจกรรมตามข้อเสนอของนักเรียน เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนเสนอกิจกรรมตามความต้องการ ความสนใจได้ เช่น กิจกรรมทำหนังสือรุ่น กิจกรรมทำหนังสือพิมพ์โรงเรียน

ในการจัดกิจกรรมนักเรียนที่สัมฤทธิ์ผล ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีบทบาทสำคัญในการประสานบุคลากรทุกฝ่าย ที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบาย แนวปฏิบัติการนิเทศ ติดตามผลการส่งเสริมสนับสนุน และการประเมินผลรายงาน โดยบุคลากรที่เกี่ยวข้องที่สำคัญ ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ครูที่เป็นหัวหน้ากลุ่มกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ครูที่ปรึกษากิจกรรมนักเรียน ผู้ปกครองชุมชน ตลอดจนนักเรียนนักศึกษาที่เกี่ยวข้องเพื่อสอดคล้องกับข้อกำหนดใน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 และ หมวด 5 ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและฝ่ายต่างๆ ในการจัดการศึกษา

2. การบริการสวัสดิการนักเรียน

2.1 การบริการสวัสดิการสำหรับนักเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 148-150) กล่าวว่า สถานศึกษาถือได้ว่าเป็นองค์กรที่ประกอบด้วยผู้บริหาร ครู นักการภารโรงและนักเรียน ดังนั้นการจัดสวัสดิการสำหรับบุคลากรต้องดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับและความต้องการจำเป็นของหน่วยงานนั้นๆ สถานศึกษาสามารถดำเนินการจัดสวัสดิการสำหรับนักเรียนดำเนินการได้หลายประการดังนี้

2.1.1 สวัสดิการด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การจัดบริการเสื้อผ้า เครื่องแบบ สำหรับนักเรียนขาดแคลน การจัดบริการเครื่องเขียนแบบเรียน การจัดมอบทุนการศึกษา การจัดบริการอาหารกลางวัน การจัดบริการอาหารเสริม (นม) การจัดสหกรณ์ออมทรัพย์ การจัดสหกรณ์ร้านค้า การจัดตั้งธนาคาร โรงเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างรายได้ระหว่าง

เรียน การจัดประกันชีวิตหมู่ การจัดประกันอุบัติเหตุ การจัดค่าพาหนะสำหรับนักเรียนที่อยู่ห่างไกล โรงเรียนการจัดพาหนะนักเรียนไปเรียนที่แหล่งเรียนรู้

2.1.2 สวัสดิการด้านกีฬาและนันทนาการ ได้แก่ การจัดกิจกรรมกีฬาในหน่วยงานการจัดทัศนศึกษา การจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ และนันทนาการ การจัดฉายภาพยนตร์และกิจกรรมบันเทิงระหว่างพักกลางวัน

2.1.3 สวัสดิการด้านอำนวยความสะดวก ได้แก่การจัดบ้านพักให้นักเรียนห่างไกลมาพักเรียน การจัดค่าพาหนะไปสถานพยาบาล การจัดรถบริการรับส่งจากบ้านไปโรงเรียนการจัดร้านอาหารในโรงเรียน การจัดจำหน่ายสินค้าราคาถูก การตรวจสอบสุขภาพ การบริการน้ำดื่มหลักในการจัดสวัสดิการนักเรียน โดยทั่วไปมีหลักการ ดังต่อไปนี้ จัดให้สนองความต้องการที่แท้จริงของนักเรียน ใช้หลักความเสมอภาคในการให้บริการ คำนึงถึงความสามารถและความพร้อมในการให้บริการ มีการดูแลควบคุมอย่างทั่วถึงและรัดกุมให้สมาชิกมีส่วนร่วม

2.1.4 หลักในการจัดสวัสดิการนักเรียน โดยทั่วไปมีหลักการ ดังต่อไปนี้ จัดให้สนองความต้องการที่แท้จริงของนักเรียน ใช้หลักความเสมอภาคในการให้บริการ คำนึงถึงความสามารถและความพร้อมในการให้บริการ มีการดูแลควบคุมอย่างทั่วถึงและรัดกุม ให้สมาชิกมีส่วนร่วม

2.1.5 วิธีการจัดสวัสดิการสำหรับนักเรียน มีวิธีการจัดดังนี้ สถานศึกษาดำเนินการเองมอบหมายให้บุคคลอื่นดำเนินการ จัดโดยขอความร่วมมือหรือขอบริจาคจากบุคคลอื่นจัดร่วมกับส่วนราชการโดยตรง หรือร่วมกับส่วนราชการอื่น ทั้งนี้การจัดสวัสดิการจะดำเนินโดยวิธีใดนั้นขึ้นอยู่กับสภาพความพร้อมและความเหมาะสม รวมทั้งขึ้นอยู่กับความต้องการของนักเรียนนั้นด้วย

3. การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และการพัฒนาบุคลิกภาพ

3.1 คุณธรรมจริยธรรมที่จำเป็นสำหรับนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551) กล่าวว่า ได้กำหนดมาตรฐานการจัด มาตรฐานคุณภาพการเรียน มาตรฐานคุณภาพผู้สอนและคุณภาพผู้บริหารสถานศึกษาในส่วนของมาตรฐานคุณภาพผู้เรียน ทั้งระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มี 9 มาตรฐาน 20 ตัวบ่งชี้ โดยมาตรฐานคุณภาพผู้เรียนที่เกี่ยวข้องกับ

คุณธรรมจริยธรรม ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างมีสุข กำหนดไว้ในมาตรฐานที่ 8 มีตัวบ่งชี้สำคัญสรุปได้ 4 ประการคือ ตัวบ่งชี้ที่ 1 ความเมตตา กรุณา ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข ตัวบ่งชี้ที่ 2 ความซื่อสัตย์ซื่อตรงต่อหน้าที่ ตัวบ่งชี้ที่ 3 ความประหยัด มัธยัสถ์ อุดมคม ตัวบ่งชี้ที่ 4 ความรับผิดชอบซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานด้านปัจจัย รวมทั้งสิ้น 14 มาตรฐาน มีมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์จำนวน 4 ตัวบ่งชี้ด้วยกันคือ

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีวินัย มีความรับผิดชอบ ปฏิบัติตามระเบียบและหลักธรรมเบื้องต้นของแต่ละศาสนา

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีความซื่อสัตย์ สุจริต

ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

ตัวบ่งชี้ที่ 4 มีความประหยัด (ใช้สิ่งของและทรัพย์สินทั้งของตนเองและ

ส่วนรวมตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัดและคุ้มค่า) นอกจากนี้หลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ได้กำหนดจุดหมายให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สำคัญในข้อแรกคือการเห็นคุณค่าของตนเองปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือมีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์

สรุปได้ว่าคุณธรรมจริยธรรม ที่จำเป็นต้องสร้างและพัฒนาขึ้นอย่างน้อยต้องประกอบด้วย เมตตา กรุณา ซื่อสัตย์ ประหยัด อุดมคม มีวินัย มีความรับผิดชอบและปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนเองนับถือ

3.2 การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนหน้าที่สถานศึกษา คือ การจัดการเรียนรู้ และพัฒนานักเรียน ให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ครบถ้วนคือ มีปัญญา รอบรู้ในศาสตร์สาระต่างๆ มีคุณธรรมจริยธรรมและมีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์เข้มแข็ง ทั้งร่างกายและจิตใจ ดังนั้นเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม อาจประกอบด้วยกิจกรรมต่อไปนี้

3.2.1 จัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ โดยบูรณาการกับการเรียนรู้ตามสาระเนื้อหาตามหลักสูตรฯ กิจกรรมที่กำหนดเน้นฝึกปฏิบัติ เพื่อหล่อหลอมเสริมสร้างลักษณะนิสัยถาวร

3.2.2 จัดกิจกรรมในรูปแบบกิจกรรมนักเรียน ตามขอบข่ายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ในลักษณะต่างๆ เช่น โครงการชมรม กลุ่มสนใจ

3.2.3 จัดกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนปฏิบัติเป็นปกติประจำวัน โดยเน้นการปฏิบัติในลักษณะวิถีชีวิต มีระเบียบแบบแผน กฎเกณฑ์กติกาที่กำหนดขึ้นระหว่างสถานศึกษาและนักเรียน

งานกิจการนักเรียนจึงเป็นงานสำคัญของสถานศึกษา ที่ต้องจัดขึ้นเป็นการเสริมงานวิชาการที่มุ่งหวังให้นักเรียนนักศึกษามีคุณลักษณะเป็นคนดี คนเก่ง และอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542

งานส่งเสริมงานกิจการนักเรียน ตามแนวทางการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล มีแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 71)

1. วางแผนกำหนดแนวทาง การส่งเสริมการจัดกิจกรรมนักเรียนของสถานศึกษา โดยสนับสนุนให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน
2. ดำเนินการจัดกิจกรรมนักเรียนและส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมอย่างหลากหลายตามความถนัดและความสนใจของนักเรียน
3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
4. สรุปและประเมินผลเพื่อปรับปรุงแก้ไข การส่งเสริมกิจการนักเรียน เพื่อให้การจัดกิจกรรมเกิดคุณค่า และประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างแท้จริง ทั้งนี้ โดยมีระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องอยู่ 2 ฉบับ คือ

4.1 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

4.2 ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการจัดกิจกรรมของสถานศึกษา พ.ศ. 2548 ระเบียบราชการและให้ประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพึงพอใจมากที่สุด ตามเป้าหมายการจัดการศึกษา ที่ให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข ขอบข่ายภารกิจการบริหารและจัดการ ตามภารกิจของโรงเรียนงานวิชาการเป็นภารกิจหลักและมีงานอื่นๆสนับสนุนงานวิชาการทางโรงเรียนจึงมีภารกิจ 4 ด้าน ดังนี้

1. การบริหารงานวิชาการ เพื่อให้สถานศึกษาดำเนินงานด้านวิชาการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้อง ความต้องการของผู้เรียน โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยประสานความร่วมมือกับครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นๆ จัดการศึกษา ภารกิจด้านวิชาการ ประกอบด้วย

1.1 การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

- 1.2 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
- 1.3 การวัดผลประเมินผลเทียบโอนการเรียนรู้
- 1.4 การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา
- 1.5 พัฒนาสื่อ นวัตกรรมเทคโนโลยีการศึกษา
- 1.6 การพัฒนาแหล่งเรียนรู้
- 1.7 การนิเทศการศึกษา
- 1.8 การแนะแนวการศึกษา
- 1.9 การพัฒนาประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
- 1.10 การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถาบันศึกษาอื่น
- 1.11 ส่งเสริมสนับสนุนวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

2. การบริหารงบประมาณ มุ่งเน้นความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ยึดหลักการบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานขยายการบริหารงบประมาณประกอบด้วย

- 2.1 การจัดทำและเสนอของบประมาณ
  - 2.1.1 การวิเคราะห์และพัฒนานโยบายทางการศึกษา
  - 2.1.2 การจัดทำแผนกลยุทธ์หรือแผนพัฒนาการศึกษา
  - 2.1.3 การวิเคราะห์ความเหมาะสมการเสนอของบประมาณ
- 2.2 การจัดสรรงบประมาณ
  - 2.2.1 การจัดสรรงบประมาณในสถานศึกษา
  - 2.2.2 การเบิกจ่ายอนุมัติงบประมาณ
  - 2.2.3 การโอนเงินงบประมาณ
- 2.3 การตรวจสอบ ติดตามประเมินผล และรายงานผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน
  - 2.3.1 การตรวจสอบติดตามการใช้เงินและผลการดำเนินงาน
  - 2.3.2 การระดับทรัพยากรลงทุนเพื่อการศึกษา
- 2.4 การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา
  - 2.4.1 การจัดการทรัพยากร
  - 2.4.2 การระดมทรัพยากร

- 2.4.3 การจัดการรายได้และผลประโยชน์
- 2.4.4 กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา
- 2.4.5 กองทุนสวัสดิการเพื่อการศึกษา
- 2.5 การบริหารการเงิน
  - 2.5.1 การเบิกเงินจากคลัง
  - 2.5.2 การรับเงิน
  - 2.5.3 การเก็บรักษาเงิน
  - 2.5.4 การจ่ายเงิน
  - 2.5.5 การนำส่งเงิน
  - 2.5.6 การกันเงินไว้เบิกเหลื่อมปี
- 2.6 การบริหารบัญชี
  - 2.6.1 การจัดทำบัญชีการเงิน
  - 2.6.2 การจัดทำรายงานทางการเงินและงบประมาณทางการเงิน
  - 2.6.3 การจัดทำและจัดหาแบบพิมพ์บัญชี ทะเบียน และรายงาน
- 2.7 การบริหารพัสดุและสินทรัพย์
  - 2.7.1 การจัดทำระบบฐานข้อมูลสินทรัพย์ของสถานศึกษา
  - 2.7.2 การจัดหาพัสดุ
  - 2.7.3 การกำหนดแบบรูปรายการหรือคุณลักษณะเฉพาะและจัดซื้อจัดจ้าง
  - 2.7.4 การควบคุมดูแล บำรุงรักษา และจำหน่ายพัสดุ
- 3. การบริหารงานบุคคล**

การบริหารบุคคลในสถานศึกษาเป็นภารกิจสำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษา บุคลากรทางการศึกษาควรได้รับการพัฒนาความรู้ ความสามารถ มีขวัญกำลังใจได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติให้มีความก้าวหน้าในวิชาชีพ ขอบข่ายภารกิจการบริหารบุคคล ประกอบด้วย

- 3.1 การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง
- 3.2 การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง
- 3.3 การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ
- 3.4 วินัยและการรักษาวินัย
- 3.5 การออกจากราชการ

4. การบริหารทั่วไป

การบริหารทั่วไปเป็นงานเกี่ยวข้องกับการจัดระบบบริหารองค์กร ให้การบริหาร
อื่นๆบรรลุผลตามมาตรฐาน คุณภาพ และเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของ
บุคคล ชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
ขอขยายภารกิจ การบริหารทั่วไป ประกอบด้วย

- 4.1 การดำเนินงานธุรการ
- 4.2 งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
- 4.3 การพัฒนาระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ
- 4.4 การประสานและพัฒนาเครือข่ายองค์กร
- 4.5 การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร
- 4.6 งานเทคโนโลยีสารสนเทศ
- 4.7 การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากรและ บริหารทั่วไป
- 4.8 การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม
- 4.9 การทำสำมะโนผู้เรียน
- 4.10 การรับนักเรียน
- 4.11 การส่งเสริมประสานงานการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ ตามอัธยาศัย
- 4.12 การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา
- 4.13 การส่งเสริมงานกิจการนักเรียน
- 4.14 งานประชาสัมพันธ์งานการศึกษา
- 4.15 การส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน
องค์กร หน่วยงานและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา
- 4.16 งานประสานราชการกับเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานอื่น
- 4.17 การจัดระบบการควบคุมภายในองค์กร
- 4.18 งานบริการสาธารณะ
- 4.19 งานที่ไม่ระบุไว้ในงานอื่น

ความรู้เกี่ยวกับวินัยนักเรียน

2.1 ความหมายของความมีวินัย

ได้มีผู้ให้ความหมายของความมีวินัยไว้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2542 : 1077) ได้ให้ความหมาย วินัย (Discipline) หมายถึงการอยู่ในระเบียบแบบแผน ข้อบังคับและข้อปฏิบัติ

สำหรับคำว่า “วินัย” (Discipline) ในภาษาอังกฤษมีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า Disciple แปลว่า ผู้ตาม (Follower) ซึ่งหมายถึง การติดตาม หรือการศึกษาภายใต้ผู้นำซึ่งเป็นที่ยอมรับ คือ การทำตามคำสั่งของผู้นำ

ส่วนในภาษาไทย คำว่า “วินัย” รากศัพท์เดิมมาจากภาษาสันสกฤต ซึ่งแปลว่า “การฝึกฝน หรือการฝึกหัด” นอกจากนี้มีผู้ให้คำจำกัดความไว้หลายลักษณะ ได้แก่

หวน พิณรุฬห์ (2538 : 95) ให้ความหมายว่า วินัย หมายถึงการปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นจากความสมัครใจของผู้ปฏิบัติ

ภิญโญ สาธร (2526 : 192) ให้ความหมายของวินัยว่าเป็นระเบียบที่โรงเรียนกำหนดขึ้นให้นักเรียนปฏิบัติตาม ซึ่งบางครั้งไม่ได้กำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่เป็นความคาดหวังของครูที่ให้นักเรียนประพฤติเช่นนั้น ทั้งในและนอกโรงเรียน

พระสมชาย ฐานวุฑโฒ (2545 : 72) ได้ให้ความหมายของวินัยว่า หมายถึง ระเบียบกฎเกณฑ์ ข้อบังคับสำหรับควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา ของคนในสังคมให้เรียบร้อยดีงาม เป็นแบบแผนอันหนึ่งอันเดียวกัน จะได้อยู่ร่วมกันอย่างสุขสบาย ไม่กระทบกระทั่งกันและกัน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้ให้ความหมายของวินัยไว้ว่า วินัยหมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่ช่วยให้สามารถควบคุมตนเองและปฏิบัติตามระบบระเบียบเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม ซึ่งคนส่วนมากเห็นว่าวินัยเกิดจากการดูแลควบคุมในระยะแรกที่เด็กยังเยาว์ การทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีและแนะนำบอกกล่าวด้วยเหตุผล โดยไม่รู้สึกรู้ว่าถูกบังคับ ต้องนับว่าเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้ เพื่อสร้างความเคยชินที่ดีและเกิดความเต็มใจที่จะถูกลงโทษ มักถูกควบคุมให้ปฏิบัติหรือเสริมแรง เช่น ให้อาหารหรือลงโทษ ทำให้เด็กอยู่ในภาวะจำใจและไม่เต็มใจ

กล่าวโดยสรุปวินัย หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการควบคุมอารมณ์หรือบังคับพฤติกรรมของตนเอง ให้เชื่อฟังและประพฤติปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ ระเบียบ แบบแผนอันดีงามต่าง ๆ ที่สังคมยอมรับ โดยตนเองมองเห็นคุณค่าที่จะกระทำเพื่อให้เกิดผลดีต่อตัวเองและสังคมส่วนรวม

2.2 ประเภทของวินัย

การแบ่งประเภทของวินัย โดยยึดผู้ประพฤติปฏิบัติตามวินัยเป็นสำคัญ แบ่งได้เป็น 2 ประเภท (หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544)

2.2.1 วินัยสำหรับตนเอง คือ กระบวนการหรือวิธีการควบคุมพฤติกรรมของตนเองโดยตนเองเป็นผู้แนะนำตนเองให้ประพฤติไปตามแนวทางที่เลือกกว่าดี วินัยประเภทนี้เป็นวินัยที่เราสร้างขึ้นมาเอง และตัวเราเองเป็นผู้ปฏิบัติตามข้อบังคับนั้นๆ ทั้งนี้ก็เพื่อให้พฤติกรรมของคนเราคำเนินไปตามทางที่เรามุ่งหมายไว้ วินัยสำหรับตนเองนี้เป็นวินัยชั้นเลิศที่ทุกคนควรสร้างขึ้นสำหรับบังคับพฤติกรรมของตนเอง การสร้างวินัยสำหรับบังคับตนเองนั้นทำได้หลายอย่างเช่น

- 1) สร้างวินัยในการนอน การตื่น การดูหนังสือ การออกกำลังกาย การทำงานและการพักผ่อนให้ได้สัดส่วนที่เหมาะสมในแต่ละวัน
- 2) สร้างวินัยเพื่อบังคับตนเองให้ทำในสิ่งที่ดีบางอย่าง และละเว้นสิ่งที่เราคิดว่าเป็นความชั่ว แม้จะขัดกับความนิยมในสังคม เช่น การบังคับตนเอง ให้เป็นคนประหยัดไม่สูบบุหรี่และไม่ดื่มสุรา ตัดผมสั้น และแต่งกายให้ถูกระเบียบของสถานศึกษาอยู่เสมอ
- 3) สร้างวินัยให้ปฏิบัติงานต่างๆ ตรงตามเวลานัดหมายเสมอ

2.2.2 วินัยสำหรับหมู่คณะ คือ การใช้ระเบียบข้อบังคับเป็นเครื่องมือในการรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อให้สมาชิกทุกคนในหมู่นั้นปฏิบัติตามหรือควบคุมพฤติกรรมของหมู่นั้นให้บรรลุตามความมุ่งหมายที่หมู่คณะตั้งไว้ เช่น วินัยในสถานศึกษา วินัยทหาร วินัยของตำรวจ วินัยของพระสงฆ์ วินัยข้าราชการพลเรือน และวินัยข้าราชการครู เป็นต้น วินัยของแต่ละหมู่แต่ละคนย่อมแตกต่างกันไปตามจุดมุ่งหมายของหมู่นั้นๆ ถึงอย่างไรก็ตามวินัยของหมู่นั้นจะต้องคำนึงถึงการอยู่ร่วมกันอย่างประชาธิปไตยเป็นสำคัญ คือ มีสามัคคีธรรมคารวะธรรม และปัญญาธรรม

พนัส หันนาคินทร์ (2542 : 45) ได้จัดแบ่งประเภทวินัยไว้ 3 ประเภท คือ

1. วินัยเลียบขาดแบบทหาร คือ การใช้ความกลัวเป็นเครื่องมือ นักเรียนทำดีเพราะกลัวลงโทษ วินัยชนิดนี้ ตรงกับสุภาษิตที่ว่า “รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี” ซึ่งเมื่อนักเรียนทำดีจนเป็นนิสัยแล้ว ต่อไปในภายหน้าจะไม่ทำชั่ว แต่ก็มีผู้ไม่เห็นด้วยอ้างว่าผิดหลักประชาธิปไตย
2. วินัยแบบดำเนินการให้สอดคล้องกับความสนใจของนักเรียน แนวคิดนี้ถือว่ามีเมื่อนักเรียนได้ทำในสิ่งที่ตนสนใจแล้วปัญหาในเรื่องวินัยก็จะไม่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่โรงเรียนจะใช้เพื่อแก้ปัญหาทางวินัยของนักเรียน

3. วินัยที่เกิดจากความรับผิดชอบและเกียรติของตน มีจุดมุ่งหมายให้นักเรียนมีความประพฤติดี โดยพยายามสร้างให้นักเรียนนับถือในเกียรติของตนและรับผิดชอบต่อการรักษาเกียรตินั้น

2.2.3 ความหมายของความมีวินัยในตนเอง

ความมีวินัยในตนเองเป็นคุณลักษณะหนึ่งของบุคคล ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่านดังต่อไปนี้

กู๊ด (Good. 1959 : 676) กล่าวว่า วินัยในตนเอง หมายถึง การบังคับโดยอำนาจภายในของบุคคลนั่นเอง และเป็นอำนาจอันเกิดจากการเรียนรู้ หรือการยอมรับในคุณค่าอันใดอันหนึ่งซึ่งทำให้บุคคลสามารถควบคุมบังคับพฤติกรรมของตนเองได้

บริสเบน (Brisbene. 1994 : 67) กล่าวถึงวินัยในตนเองว่า วินัยในตนเองเป็นเป้าหมายสูงสุดในการฝึกวินัย ต้องการให้ผู้ฝึกสามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ด้วยตนเองวินัยในตนเอง หมายถึง ระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อตกลงที่กำหนดขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางให้บุคคลประพฤติปฏิบัติในการดำรงชีวิต ร่วมกัน เพื่อให้อยู่ร่วมกันมีความสุขความสำเร็จ โดยอาศัยการฝึกอบรมให้รู้จักปฏิบัติตนรู้จัก ควบคุมตนเองทักษะย่อยและพฤติกรรมที่แสดงมีดังนี้

1. ตรงต่อเวลา พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่ ปฏิบัติงานทันเวลาที่กำหนด
2. วางแผนในการใช้เวลาในการทำงานและการดำเนินชีวิต พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่ แบ่งเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมดำเนินชีวิตประจำวัน
3. ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบของหมู่คณะ และเคารพกติกาของสังคม พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่ เคารพกฎหมายบ้านเมือง กฎจราจร ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม
4. รู้จักประเมินตนเอง พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่ บอกข้อดีข้อเสียในการทำงาน
5. ประพฤติตนเสมอต้นเสมอปลาย พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่ แสดงมารยาทได้ถูกต้องตามกาลเทศะอย่างสม่ำเสมอ
6. ซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่ ไม่พูดเท็จแอบอ้างหรือนำของคนอื่นมาเป็นของตนเอง

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปความหมายของ วินัยในตนเองได้ว่า คือ ความสามารถของบุคคลในการควบคุมตนเองทั้งด้านอารมณ์และพฤติกรรม ให้ปฏิบัติตน

ในทางที่ถูกต้อง โดยไม่ได้เกิดจากกฎเกณฑ์ ข้อบังคับของสังคม แต่เกิดจากการเห็นคุณค่าของสิ่งที่ทำ และไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อตนเองและสังคม

2.2.4 ความสำคัญของความมีวินัยในตนเอง

การพัฒนาประเทศให้ไปสู่ความเจริญ ลู่ทางตามเป้าหมายที่ได้กำหนดเอาไว้ สิ่งที่สำคัญที่สุด คือการพัฒนาคุณภาพของพลเมือง การปลูกฝังความมีวินัยในตนเองให้แก่เยาวชน จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะวินัยในตนเอง หรือความสามารถในการควบคุมตนเองนี้ เป็นหัวใจของการแสดงออกซึ่งคุณธรรมทุกประเภท โดยคุณธรรมทั้งหลายที่บุคคลแสดงออกมานั้นเป็นด้านต่างๆ ของความสามารถในการควบคุมตนเองนั่นเอง ซึ่งมีผู้กล่าวถึงความสำคัญ คุณค่า และประโยชน์ของความมีวินัยในตนเองไว้หลายท่าน ดังนี้

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน กล่าวถึงคุณค่าและประโยชน์ของระเบียบวินัยไว้ ดังนี้

1. เป็นเครื่องมือป้องกันความเสื่อมเสีย
2. ช่วยให้ผู้รักษาระเบียบวินัยเป็นคนดี
3. เมื่อฝึกบ่อยๆ จนเป็นนิสัย จะช่วยให้การทำงานสำเร็จเรียบร้อย รวดเร็ว

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กล่าวว่า นักจิตวิทยาและนักสังคมวิทยา เชื่อว่า วินัยมีพื้นฐานมาจากวัยแรกของชีวิตมีการเรียนรู้การเลียนแบบ และฝึกฝนจากบุคคล และสังคมที่แวดล้อมไปพร้อมๆ กับการปฏิบัติตามอย่างต่อเนื่องจนเกิดการซึมซับคุณธรรมขึ้นภายใน ทำให้เกิดพฤติกรรม จริยธรรม และคุณธรรมของบุคคล คนส่วนมากเห็นว่าวินัยเกิดจากการดูแล ควบคุม ในระยะแรกที่เด็กยังเยาว์ การกระทำเป็นแบบอย่างที่ดี และการแนะนำบอกกล่าวด้วยเหตุผล โดยไม่รู้สึกว่าถูกบังคับ นับว่าเป็นสิ่งที่จำเป็น ทั้งนี้ เพื่อสร้างความเคยชินที่ดี และเกิดความเต็มใจที่จะปฏิบัติตาม ส่วนมากการใช้วินัยภายนอกมักเกิดในลักษณะของภาวะจำยอม เกรงกลัวอำนาจและการลงโทษ มักถูกควบคุมให้ปฏิบัติ หรือเสริมแรง เช่น ให้อาหารหรือลงโทษ ทำให้เด็กตกอยู่ในภาวะจำใจ ไม่เต็มใจ เมื่อเด็กเริ่มมีเหตุผลสามารถเข้าใจผลของการกระทำที่เกิดขึ้น และรู้จักคำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่น และประโยชน์สุขของส่วนรวม การพัฒนาวินัยโดยใช้เหตุผลให้เด็กมีส่วนร่วมในการกำหนดข้อตกลง กฎเกณฑ์หรือระบบระเบียบ และช่วยกันดูแลให้ปฏิบัติตามข้อตกลงเหล่านั้น เพื่อความสงบสุขจะช่วยให้เด็กควบคุมตนเองเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม นับว่าเป็นการพัฒนาวินัยในตนเอง ที่ทำให้เด็กมีความภาคภูมิใจ และเห็นคุณค่าของตนเอง

แม็คเสน และแม็คเสน (Madsen and Madsen. 1981 : 6-7) เน้นว่า ระเบียบวินัยมีความจำเป็นอย่างมาก และพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับระเบียบวินัยนั้น จำเป็นที่ ครูผู้สอนจะต้องเน้นว่า “เมื่อคุณกระทำในสิ่งที่ไม่ดี สิ่งที่ไม่ดีจะเกิดขึ้นแก่คุณด้วย” เพราะ ความมีระเบียบวินัยนั้นเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์กับแนวทางปฏิบัติ จะต้องมีการสอน และการเรียนรู้ สังคมที่ขาดระเบียบวินัยจะเป็นสังคมที่วุ่นวาย

เจริญชัย งานไว (2540 : 4) ได้อธิบายสาเหตุของการกระทำผิดวินัย สามารถแยกเป็น 3 ด้าน

1. ครู
2. กลุ่มเพื่อนของนักเรียน
3. สภาพการทั่วไปของโรงเรียน

1. ครู สาเหตุที่ครูทำให้เด็กมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ พอสรุปได้

ดังนี้

1.1 สอนไม่ดี ไม่เตรียมการสอนพูดจาไม่ชัดเจน ทำให้นักเรียนไม่รู้เรื่อง ทำให้เด็กไม่สนใจการเรียน ซุกซน หยอกล้อกัน

1.2 ไม่ยุติธรรม ครูบางคนจะเลือกที่รักมักที่ชัง เช่น ครูผู้หญิงจะรักเด็กผู้ชายและครูผู้ชายจะรักเด็กผู้หญิง จึงทำให้เด็กมีพฤติกรรมต่าง ๆ เช่นการกระด้าง กระเดื่อง คี๋คิง ก้าวร้าว

1.3 แต่งตัวไม่เหมาะสม เช่นนุ่งกระโปรงสั้นเกินไป ใส่เสื้อบาง พูดจาหยาบคาย บางครั้งเด็กเรียนแบบครู

1.4 ครูขี้เกียจสอน ชอบทิ้งห้องเรียนจับกลุ่มคุยกัน บางครั้งละทิ้งหน้าที่ไปทำธุระส่วนตัว มาโรงเรียนสายกลับก่อนเวลา ทำให้เด็กขาดความศรัทธาและไม่เชื่อฟัง

1.5 เจ้าอารมณ์ อารมณ์ไม่คงที่คอยงั่นคองว่า โมโหร้าย ชอบพูดทำโทษในเรื่องความผิดเล็ก ๆ น้อย จึงทำให้เด็กแข็งกร้าว คี๋คิงและขัดขืน

1.6 ไม่ยอมรับครู ครูบางคนไม่ยอมยอมรับในพฤติกรรมบางอย่างของเด็กที่ติดมาจากที่บ้าน เช่น ภาษาพูด การกระทำบางอย่างที่เด็กเคยทำที่บ้าน เมื่อเด็กมาทำที่โรงเรียนครูจะไม่ยอมรับ และแยกเด็กออกจากกลุ่ม ทำให้เด็กกลายเป็นก้าวร้าวและก่อกวนในชั้นเรียน

1.7 ไม่สนใจและไม่ให้ความสำคัญแก่เด็กในตอนแรก เด็กคิดว่า

ตนเองนั้นสำคัญต้องการให้คนอื่นและครูเห็นคุณค่า แต่ครูไม่สนใจหรือไม่เอาใจใส่ โดยเด็กจะเรียกร้องความสนใจโดยการพูดเสียงดัง พูดโพล่งออกมาโดยไม่ได้รับอนุญาต ซุกซน เกินไป

2. กลุ่มเพื่อนของนักเรียน

ปัญหาวัยรุ่นที่เกิดจากกลุ่มเพื่อนนั้น เพื่อนมีความหมายต่อบุคคลวัยนี้มากและมักเห็นว่าเพื่อนเป็นสิ่งจำเป็นจะขาดเสียไม่ได้ การทำอะไรทุกอย่างต้องอาศัยเพื่อนมีอะไรจะเล่าให้เพื่อนฟัง หรือขอความเห็นปรึกษาและปรับทุกข์ของตน มากกว่าจะหันไปหาพ่อแม่ เพราะมักจะคิดว่า พ่อแม่ไม่เข้าใจพูดกันไม่รู้เรื่องเวลาเที่ยวมักไปกับกลุ่มเพื่อนมากกว่า และสนุกสนานและไม่ต้องระมัดระวังตัว ดังนั้นถ้าเพื่อนคือวัยรุ่นก็จะประพฤติดี เพราะเพื่อมีอิทธิพลต่อวัยรุ่น

3. สภาพการทั่วไปของโรงเรียน ทำให้เด็กเกิดปัญหาได้เนื่องจาก

3.1 โรงเรียนมีนักเรียนมากเกินไปหรือขนาดเล็กเกินไป

3.2 ครูไม่เพียงกับนักเรียน

3.3. ครูไม่มีความรู้ความเข้าใจเด็กเท่าที่ควร

3.4 ครูมีคุณสมบัติไม่เหมาะสม

3.5 อุปกรณ์การเรียนการสอนไม่พอหรือมีแต่น้อย

3.6 โรงเรียนปล่อยให้เด็กเกินไปหรือเอาใจใส่น้อย

3.7 การอบรมทางศีลธรรม จริยธรรม ไม่เพียงพอ

3.8 ขาดการควบคุมกวดขันทางระเบียบวินัย

3.9 ไม่มีผู้ใหญ่ควบคุมดูแลนักเรียนต่างจังหวัดที่มาเช่าบ้านอยู่

รวมกันทำให้เด็กเสียการเรียนและเด็กหญิงบางคนถึงกับเสียคน

สรุป สาเหตุการขาดระเบียบวินัยของนักเรียน เกิดจากตัวนักเรียนเอง และสิ่งแวดล้อมใกล้ตัวเด็กเช่นสังคมครอบครัว สังคมในโรงเรียนละชุมชน

จากความสำคัญของวินัยในตนเองดังกล่าวมาแล้วจะเห็นว่า วินัยในตนเองนั้นเป็นเป้าหมายที่สังคมต้องการให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก คงอยู่และพัฒนาขึ้นไปในระดับเยาวชน และคิดตัวไปตลอดชีวิต เพราะว่าวินัยนั้น เป็นเครื่องกำหนดทิศทางให้กับสมาชิกในสังคม ให้ยึดถือและประพฤติปฏิบัติในแนวทางเดียวกันเพื่อความสงบเรียบร้อยของส่วนรวม หากปราศจากวินัยแล้วการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมแต่ละกลุ่มก็จะวุ่นวายสับสน เนื่องจากแต่ละคนมีความแตกต่างกันในทุกด้าน แต่หากทุกคนในสังคมมีวินัยที่เกิดขึ้นจากจิตใจของตนเอง คือ มีวินัย

ในตนเอง ก็จะทำให้บุคคลนั้นทำอะไรด้วยความมีเหตุผล มีความอดทน สามารถควบคุม อารมณ์ของตนเอง มีความเชื่อมั่นในการกระทำความดี ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมและหมู่คณะ และเป็นผู้ที่สามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งนอกจากจะทำให้ตนเองสามารถดำรงชีพได้อย่างมีความสุขแล้ว ยังเป็นการช่วยพัฒนาสังคมให้ดีขึ้นด้วย

2.2.5 ลักษณะของบุคคลที่มีวินัยในตนเอง

นักการศึกษาและนักจิตวิทยาได้สรุปลักษณะของผู้ที่มีวินัยในตนเองไว้ ดังนี้
คือ

เดวิด พี ออซูเบล (Ausubel. 1965 : 459-460) เสนอว่าผู้ที่มีวินัยในตนเองจะมีลักษณะดังนี้

1. ปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม
2. เชื่อมั่นในตนเอง
3. พึ่งตนเอง
4. ควบคุมอารมณ์ได้
5. อดทน

วิกกิน (Wiggins. 1971 : 289) พบว่าผู้ที่มีวินัยในตนเองสูงจะมีคุณลักษณะ
ดังนี้

1. มีความรับผิดชอบสูง
2. มีความวิตกกังวลน้อย
3. มีความอดทน
4. ประพฤติตนอย่างมีเหตุผล

จากการศึกษาคุณลักษณะของผู้ที่มีวินัยในตนเองของนักการศึกษา และผู้ศึกษาค้นคว้า ได้กล่าวมาแล้วมีความสอดคล้องกัน ซึ่งชี้ให้เห็นว่าผู้ที่มีวินัยในตนเองก็คือผู้ที่สามารถควบคุมอารมณ์ หรือพฤติกรรมของตนเองให้เป็นไปตามที่มุ่งหวัง โดยบุคคลนั้นจะต้องมีคุณลักษณะต่างๆ ซึ่งคุณลักษณะของพฤติกรรมดังกล่าวจะช่วยให้ผู้ที่มีวินัยในตนเองมีจริยธรรมที่ดี สามารถดำเนินชีวิตของตนในสังคมให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข และยังช่วยพัฒนาสังคม

2.2.6 ทฤษฎีการเกิดวินัยในตนเอง

อรวรรณ พาณิชปฐมพงศ์ (2543 : 10-14) ได้อธิบายการเกิดวินัยในตนเอง
ดังนี้

1 ทฤษฎีการเกิดวินัยในตนเองของเมารอร์ (Mowrer) การเกิดควมมีวินัยในตนเองจะต้องมีพื้นฐานมาตั้งแต่ระยะแรกจนเติบโต สิ่งสำคัญคือความสัมพันธ์ของผู้เป็นบิดา มารดา หรือผู้ปกครองเลี้ยงดู อันนำไปสู่ความสามารถในการให้รางวัลแก่ตนเอง หรือสามารถควบคุมตนเอง เมื่อโตขึ้น เมารอร์ อธิบายว่า ทารกและเด็กต้องการจะเรียนรู้จากผู้ที่เกี่ยวข้องตนเอง ดังนี้

1.1 บุคคลสำคัญต่อการเรียนรู้ของเด็กทารก คือ บิดามารดา หรือผู้ปกครองที่ดูแลเป็นผู้บ่าบัด ตอบสนองความต้องการของทารก เช่น ได้กินนมเมื่อหิว มีผู้ป้ดยุงให้เมื่อยุงกัดและอื่นๆ ซึ่งการตอบสนองกับความต้องการดังกล่าวทำให้เกิดความสบายใจ พอใจ มีความสุข ความรู้สึกเหล่านี้เกิดจากการเรียนรู้ที่ได้รับการตอบสนองนั่นเอง

1.2 ความรักความพอใจ ความผูกพันของเด็กที่มีต่อบิดามารดา ผู้ปกครอง และ ผู้เลี้ยงดู นำไปสู่การปฏิบัติตามคำสั่งสอนหรือใช้เป็นตัวอย่างที่เด็กจะเลียนแบบทั้งคำพูดและการกระทำ ทำให้เขาเกิดความสุข ความพอใจ อันเป็นลักษณะของการให้รางวัลแก่ตนเอง การเลียนแบบเหล่านั้น จะทำตามสิ่งที่ดีและไม่คิดราบที่ลักษณะเหล่านั้น อยู่ในตัวเองของผู้ที่ตนเองรักและพอใจ ความสามารถ ในการให้รางวัลตนเองโดยเลียนแบบนี้ เมารอร์เชื่อว่า จะปรากฏในเด็กที่มีอายุ 8-10 ปี และจะพัฒนาต่อไปจนสมบูรณ์เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ดังนั้น ผู้ที่มีวุฒิภาวะทางจิตอย่างสมบูรณ์ จึงเป็นผู้ที่มีความสามารถที่จะควบคุมตนเอง ให้ปฏิบัติตนอย่างมีเหตุผลในสถานการณ์ต่างๆ เช่น การตอบโต้เมื่อเกิดความรู้สึกคับข้องใจ ความกลัว ฯลฯ สำหรับผู้ที่ขาดวินัยในตนเองหรือขาดการควบคุมตนเอง ก็เพราะไม่ได้ผ่านการเรียนรู้ตั้งแต่วัยทารกจนกลายเป็นบุคคลที่ขาดการยับยั้งชั่งใจในการกระทำ กลายเป็นผู้ที่ชอบทำผิดกฎเกณฑ์ และกฎหมายบ้านเมืองอยู่เสมอ ทฤษฎีนี้จึงสรุปได้ว่าการเกิดวินัยในตนเองจนเป็นผู้บรรลุนิติภาวะทางจิตได้นั้น จะต้องเริ่มจากการเลี้ยงดูในวัยเด็กอย่างมีความสุขอบอุ่น และผ่านการอบรมสั่งสอน หรือการเลียนแบบที่ดึงมาจากผู้ที่เกี่ยวข้องเด็กเองและจะพัฒนามาเป็นลักษณะเด่นชัดใน จิตสำนึกของบุคคลและกลายเป็นพฤติกรรมที่ถูกต้อง มีเหตุผล และการเกิดวินัยในตนเอง ตามทฤษฎีของเมารอร์นี้ เป็นจุดเริ่มต้นในตัวบุคคลเท่านั้น ยังต้องอาศัยการฝึกรอบรมเพิ่มเติมอีกมาก จึงจะเกิดการพัฒนามวินัยในตนเองขึ้นมาอย่างเด่นชัด กลายเป็นสาเหตุของพฤติกรรมอย่างสม่ำเสมอของบุคคล

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524 : 62-64) ได้อธิบายถึงทฤษฎีการเกิดวินัยในบุคคลของแต่ละคนนั้น นักทฤษฎีจิตวิทยา เชื่อว่าจะต้องมีพื้นฐานมาตั้งแต่ระยะแรกเกิดจนกระทั่งเติบโตขึ้นมา จุดเริ่มต้น คือ ความสัมพันธ์ระหว่างทารกกับมารดาหรือผู้เลี้ยงดู อัน

จะเป็นทางนำไปสู่ความสามารถในการให้รางวัลตนเอง หรือความสามารถควบคุมตนเองเมื่อโตขึ้นซึ่งทฤษฎีของ เมารอร์ (Mower) ได้อธิบายว่าทารกและเด็กจะต้องเรียนรู้จากผู้เลี้ยงดูตน โดยที่การเรียนรู้นี้จะเกิดในสภาพอันเหมาะสมเท่านั้น การเรียนรู้ของทารกและเด็กนี้จะเกิดขึ้นหลายระดับและขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ทฤษฎีการเกิดวินัยในตนเอง เมารอร์ (Mower) การเกิดวินัยในตนเองของบุคคลนั้น นักจิตวิทยาเชื่อว่าจะต้องมีพื้นฐานมาตั้งแต่แรกเกิด จนกระทั่งเติบโตขึ้นมาเป็นผู้ใหญ่ จุดเริ่มต้นคือ ความสัมพันธ์ระหว่างทารกกับมารดา หรือผู้เลี้ยงดูอื่นจะนำไปสู่ความสามารถในการควบคุมตนเองเมื่อเติบโตขึ้น การเรียนรู้ของทารกจะเกิดขึ้นหลายระดับและมีขั้นตอนดังต่อไปนี้.

1. จุดเริ่มต้นอยู่ที่ทารกได้รับการบำบัดความต้องการ เช่น หิวก็ได้กินนม ร้อนก็ได้อาบน้ำ เมื่อทารกได้รับความรู้สึกสบายพอใจความรู้สึกนี้จะติดตราตรึงอยู่ในสำนึกของทารกไปจนเติบโตขึ้น
2. ขั้นต่อมาเมื่อทารกได้รับการบำบัดความต้องการจนพอใจแล้วสิ่งที่เกิดควบคู่กับเหตุการณ์นี้อยู่เสมอทุกครั้ง คือ การปรากฏตัวของมารดาหรือผู้เลี้ยงดู
3. การรับรู้ขั้นต่อมาของเด็กก็คือ ความสุข ความพอใจของเด็กที่เกิดจากการได้รับการบำบัดความต้องการต่างๆ ที่ถ่ายทอดจากมารดา ทำให้การปรากฏตัวของมารดาก่อให้เกิดความพอใจความสุขแก่เด็กได้

เมารอร์ (Mower) เชื่อการเรียนรู้จะเกิดตามลำดับขั้น ขั้นแรกจะเป็นรากฐานของการเรียนรู้ขั้นต่อไป ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับ เด็ก คือ มารดา ผู้เลี้ยงดูจะเป็นแบบอย่างให้แก่เด็กได้เลียนแบบทั้งคำพูด การกระทำ ทั้งทำทางดีและไม่ดี เช่น เด็กเห็นมารดาสูบบุหรี่หรืออยู่เสมอเด็กก็จะสูบบุหรี่และเกิดความสุข ความพอใจ เพราะเป็นลักษณะของคนที่ตนพอใจมาก่อน ความสามารถในการให้รางวัลตนเองนี้ เมารอร์เชื่อว่าเป็นลักษณะที่แสดงถึงการบรรลุภาวะทางจิตใจของบุคคลนั้นโดยจะ ปรากฏขึ้นในเด็กปกติที่มีอายุ 8-10 ขวบ และจะพัฒนาต่อไปจนสมบูรณ์เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ฉะนั้น ผู้ที่บรรลุภาวะทางจิตอย่างสมบูรณ์ จึงเป็นผู้ที่มีความสามารถที่จะควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตนอย่างมีเหตุผลในสถานการณ์ต่างๆ เช่น ในการโต้ตอบเมื่อเกิดความคับข้องใจ เมื่อเกิดความกลัวในการมีความรักและมีอารมณ์ต่างๆ ฯลฯ ส่วนผู้ที่ไม่ผ่านการเรียนรู้ตามขั้นตอนที่กล่าวมาแล้วจะกลายเป็นผู้ขาดวินัยในตัวเอง ขาดความยับยั้งชั่งใจในการกระทำและกลายเป็นผู้ทำผิดกฎเกณฑ์และกฎหมายของบ้านเมืองอยู่เสมอ ในรายที่รุนแรงอาจกลายเป็นอาชญากรหมดโอกาสที่จะแก้ไขได้

ดังนั้น จากทฤษฎีของเมอเรอร์ การเกิดวินัยในตนเองจนเป็นผู้ที่บรรลุนภาวะทางจิตนั้น จะต้องเริ่มต้นจากการเลี้ยงดูในวัยทารกอย่างมีความสุข ความอบอุ่นและผ่านการอบรมสั่งสอน หรือเลียนแบบที่ดึงมาจากผู้ที่เลี้ยงดู จึงจะพัฒนาเป็นลักษณะเด่นชัดในจิตสำนึกของบุคคลนั้นกลายเป็นพฤติกรรมที่ถูกต้องมีเหตุมีผลของบุคคลนั้น

ทฤษฎีแรงจูงใจทางจริยธรรม หรือความมีวินัยในตนเองของเพคและเฮวิกเฮสต์ (Peck and Havighurst) การที่บุคคลจะกระทำพฤติกรรมทางจริยธรรมต่าง ๆ นั้น ความต้องการกระทำเป็นเหตุสำคัญนี้ และเชื่อว่าการควบคุมของอีโก้ (Ego-control) และการควบคุมของซูเปอร์อีโก้ (Superego Control) ร่วมกันช่วยให้เกิดความต้องการ แสดงพฤติกรรมเพื่อผู้อื่นอย่างสมเหตุสมผลในแต่ละคนจะมีพลังควบคุมอีโก้ และซูเปอร์อีโก้ใน ส่วนผสมที่ไม่เท่ากัน ดังนั้น นักทฤษฎีทั้งสองจึงได้จำแนกลักษณะของบุคคลออกเป็น 5 ประเภทดังนี้ คือ

1. หากปราศจากจริยธรรม (Amoral Person) หมายถึง พวกที่มีพลังควบคุมอีโก้ และซูเปอร์อีโก้ที่น้อยมาก โดยบุคคลจะยึดตนเองเป็นศูนย์กลางและเห็นแก่ตัวฝ่ายเดียวเป็นพวกที่ไม่สามารถควบคุมตนเองได้ บุคคลประเภทนี้เป็นประเภทผู้ขาดวินัยในตนเองหรือมีน้อยมาก

2. พวกเอาแต่ได้ (Expedient Person) หมายถึง พวกที่มีพลังอีโก้มีน้อยแต่พลังการควบคุมซูเปอร์อีโก้มีมากขึ้น แต่ก็จึดอยู่ในประเภทปานกลางค่อนข้างน้อย บุคคลพวกนี้ยังยึดตนเองเป็นศูนย์กลางและการกระทำทุกอย่างเพื่อความพอใจและผลของตัวเอง เป็นคนที่ไม่จริงใจจะยอมอยู่ใต้การควบคุมของผู้ที่มีอำนาจ ถ้าจะทำให้เขาได้รับผลที่ต้องการได้ เป็นผู้มีความมีวินัยในตนเอง น้อย

3. พวกชอบคล้อยตาม (Conforming Person) หมายถึง พวกที่มีพลังควบคุมอีโก้มีน้อยเหมือนสองประเภทแรกแต่มีพลังควบคุมซูเปอร์อีโก้มีมากกว่า คืออยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างมาก คนพวกนี้จะยึดพวกพ้องเป็นหลัก และคล้อยตามผู้อื่นโดยไม่ไตร่ตรองคนประเภทนี้จะอยู่ภายใต้ควบคุมของกลุ่มหรือสังคม เป็นผู้มีความมีวินัยในตนเองระดับปานกลางแต่ไม่แน่นอน

4. พวกตั้งใจจริงแต่ขาดเหตุผล (Irrational Conscientious Person) หมายถึง บุคคลที่มีพลังควบคุมของอีโก้ในระดับปานกลางแต่มีพลังควบคุมของซูเปอร์อีโก้มาก พวกนี้จะยอมรับกฎเกณฑ์และค่านิยมของสังคมถือตามกฎเกณฑ์อย่างเคร่งครัด เห็นว่ากฎเกณฑ์เป็นของศักดิ์สิทธิ์ แม้จะก่อให้เกิดผลเสียต่อคนอื่นก็ไม่สนคนพวกนี้ขาดความ

ยึดหยุ่นอย่างมีเหตุผล แต่ก็เป็นหลักให้กับสังคมได้ เพราะมีความมั่นคงในความเชื่อและการกระทำ เป็นผู้มีวินัยในตนเองค่อนข้างมาก แต่ยังไม่สมบูรณ์ จึงเป็นประเภทไม่สมบูรณ์ทางจริยธรรม

5. พวกเห็นแก่ผู้อื่นอย่างมีเหตุผล (Rational Altruistic Person) หมายถึงบุคคลที่มีพลังควบคุมอีโก้มาก ขณะเดียวกันมีพลังควบคุมซูเปอร์อีโก้มากเช่นกัน ทำให้เกิดความสมดุลระหว่างการปฏิบัติตนตามกฎเกณฑ์ของสังคมและความสมเหตุสมผล โดยเห็นแก่ผู้อื่นทั่วไปเป็นหลักบุคคลประเภทนี้จะมีความสามารถควบคุมตนเองอย่างมีเหตุผล มิได้ตกอยู่ในอิทธิพลของสังคมอยู่ได้อิทธิพลของกฎเกณฑ์อย่างปราศจากเหตุผล เป็นผู้มีวินัยในตนเองสูงมาก จะเป็นผู้ตระหนักถึงผลกระทบของตนเองต่อผู้อื่น ก่อนที่จะทำอะไรต้องพิจารณาอย่างมีเหตุผลเพื่อผู้อื่นเพื่อที่จะร่วมมือกับสังคม มีความรับผิดชอบและให้ความเคารพเพื่อนมนุษย์ โดยทั่วไปมีความต้องการที่จะเสียสละและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม บุคคลประเภทนี้ไม่มากนักในแต่ละสังคม แต่นักทฤษฎีทั้งสองเชื่อว่าเป็น บุคลิกภาพที่พัฒนาถึงขีดสุดของมนุษย์

สรุปได้ว่า การวางรากฐานการมีวินัยในตนเองต้องเริ่มที่วัยเด็ก การอบรมเลี้ยงดูมีผลต่อการมีวินัยในตนเองของเด็ก นอกจากนี้แล้ว การจัดกิจกรรมในโรงเรียน การสอนของครู ก็มีมีส่วนส่งเสริมให้นักเรียนมีวินัยเช่นกัน ส่วนการจัดว่าใครมีวุฒิภาวะจิตใจมากน้อยเพียงใดอาจเริ่มวัดได้ในวัยรุ่นตอนปลาย หรือวัยผู้ใหญ่ตอนต้น แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าบุคคลจะมีความดีมากกว่าเมื่อตอนวัยเด็กเสมอไป

2.2.7 การส่งเสริมพัฒนาการมีวินัยในตนเอง

จากการศึกษาแนวทางการปฏิบัติเพื่อสร้างวินัยสำหรับเด็กของ อัญญา ประสานชาติ (2545 : 7-10 ; อ้างอิงมาจากกรณีการ ลิมพะสุต. 2539 : 51-56) กล่าวว่า

1. จัดทำข้อตกลงในการปฏิบัติตนภายในห้องเรียนเพื่อให้นักเรียนได้ทราบความคาดหวังพฤติกรรมนักเรียน ซึ่งข้อตกลงต้องร่วมกันเห็นชอบระหว่างครูกับนักเรียน เมื่อมีการทำผิดข้อตกลง ก็มีการทบทวนด้วยวิธีใหม่ เพื่อจะได้ไม่บ่น พุดซ้ำซาก พร่ำเพรื่อ ชวนให้เกิดความเบื่อหน่าย และมีอารมณ์อยากต่อต้าน

2. เมื่อมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาเกิดขึ้น ศึกษาสาเหตุให้ชัดเจน แล้วช่วยกันคิดหาแนวทางแก้ไข มีวิธีทางแก้ปัญหาหลากหลาย โดยมุ่งไปสู่จุดหมายเดียวกัน คือแก้ปัญหาเพื่อเป็นแนวทางให้เด็กคิดแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองต่อไป พฤติกรรมที่เป็นปัญหาเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ถ้ากิจกรรมในชั้นเรียนทำสิ่งซ้ำไม่น่าสนใจ ต่ำกว่าความสามารถของเด็ก หรือสูง

กว่าความสามารถของเด็กที่จะทำให้สำเร็จได้เด็กก็จะหาทางออกอย่างอื่น ที่ก่อให้เกิดปัญหา พฤติกรรมตามมา ดังนั้นจึงต้องหาสาเหตุของพฤติกรรมให้พบก่อนจึงจะแก้ปัญหาคือตรงจุด

3. ครูเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็กได้ มีข้อตกลงกันอย่างไร ครูก็ควรทำเป็นตัวอย่างในเรื่องเหล่านั้นสำหรับเด็ก ไม่ใช่ครูแนะนำให้เด็กปฏิบัติอย่างหนึ่ง แต่ครูก็ปฏิบัติอย่างตรงข้าม เช่น ครูสอนให้เด็กพูดจาดีกับเพื่อน รู้จักควบคุมอารมณ์ไม่โกรธเพื่อน ไม่ส่งเสียงดัง ไม่ทะเลาะกันแต่เมื่อเด็กทำผิด ครูเองจับเด็กเขย่า ตะคอก ชูเด็กเสียงดัง หรือครูมีปัญหากันเอง ทะเลาะกันเสียงดังขัดกับที่ครูได้แนะนำไว้เด็กเกิดความสับสนว่าจะปฏิบัติอย่างไร

4. มีความสม่ำเสมอ ในการปฏิบัติต่อเด็กทุกคน โดยเท่าเทียมกันมีความ ยุติธรรมในการวินิจฉัยปัญหาต่างๆ ด้วยเหตุผลหลักการ ตามข้อตกลงเป็นจุดสำคัญ ไม่ว่าจะ เป็นลูกหลานของใคร เขาจริง ทำจริง ก็ได้ผลจริง ถ้าครูทำให้เด็กศรัทธาในตัวครู วินัยก็จะ เกิดตามมา บางครั้งมีกรณีทำผิดเกิดขึ้น นักเรียนกลุ่มหนึ่งถูกลงโทษ อีกกลุ่มมีความผิดใน กรณีเดียวกัน ครูเพิกเฉยเพราะว่ากลุ่มนั้น ล้วนแต่เป็นลูกผู้มีอิทธิพล ผู้มีพระคุณของตนหรือ ของโรงเรียน ถ้าทำเช่นนั้นเมื่อไรเด็กทั้งสองกลุ่มจะไม่เชื่อไม่ศรัทธาในตัวครู กลุ่มแรกจะเกิด ความมุ่งร้ายมองเห็นความไม่ยุติธรรม ความไม่สม่ำเสมอของครู ครูเลือกปฏิบัติ กลุ่มหลังจะ ได้ใจทำอีก และจะไม่เกิดการเรียนรู้ที่จะทำให้ตนมีวินัย เพราะเข้าใจแนวปฏิบัติไม่ถูกต้อง เมื่อกรณีเด็กทำผิดไม่ว่าเรื่องใด ข้อเตือนใจสำหรับครูคือ ไม่ว่าเรื่องใด ไม่ควรนำเด็กไป เปรียบเทียบกันว่า ทำไมเด็กคนนี้ทำไม่เหมือนคนนี้ เพราะการสร้างความรู้สึkmุ่งร้ายเกิดขึ้นกับ เด็กทั้งตัวต่อตัวและเพื่อนที่ได้รับการเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ร่วมกัน บ่อยครั้งที่ครูจะ ผลอดพูดว่า “เมื่อไรเธอจะทำตัวให้เรียบร้อยน่ารักเสียที ดูซิเขาทำตัวได้ดีมากสม่ำเสมอ ครูชื่น ชมทุกคนถ้าเธอทำตัวได้ดีครั้งหนึ่งของเขา ห้องก็จะสงบกว่านี้เธอไม่รู้อะไร น่าเบื่อ “ถ้ามีการ พูดแบบนี้ซ้ำ ๆ ไม่นานกรณีปัญหาระหว่างเด็กที่ถูกเปรียบเทียบกันจะเกิดขึ้น โดยเฉพาะระดับ ประถมศึกษาปีที่ 5 ปีที่ 6 ซึ่งจะอยู่ในระยะเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น

5. ปรับเปลี่ยนเทคนิค ในการจัดการเรื่องวินัยให้เหมาะสมแต่ละสถานการณ์ ในแต่ละวัยมีความแตกต่างกัน เทคนิคเดิมที่เคยใช้มาแล้วอาจจะใช้ไม่ได้อีกในวัยหนึ่ง

6. ให้เด็กรู้แผนงานในแต่ละวัน แต่ละสัปดาห์ ช่วยกันเตรียมตัวเตรียมใจ รู้ ละเอียดที่ครูมีต่อตัวเขาในการเรียน ในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆตามแผนงานที่กำหนด หรือตาม ข้อตกลงที่กำหนดมีป้ายประกาศแจ้งให้ทราบ ประกอบกับมีสัญญาณ สัญลักษณ์ต่างๆที่จะ ช่วยให้การดำเนินงานตามแผนงาน

7. เมื่อมีพฤติกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นที่เรียกร้องความสนใจจากครูตลอดเวลา ครูอาจใช้วิธีการเมินเฉยไม่สนใจ การไม่ให้ความสนใจ บางครั้งก็ช่วยหยุดพฤติกรรมนั้นๆได้ดี ในทำนองเดียวกันถ้ามีพฤติกรรมอะไร ที่ครูคิดว่าจะเป็นอันตรายต่อเด็ก ต่อบุคคลอื่น ก็ต้องเข้าไปจัดการทันทีเพื่อหยุดพฤติกรรมนั้น เมื่อเด็กสงบแล้วจึงพูดด้วยสอบถามสาเหตุและช่วยคิดหาแนวทางในการแก้ปัญหาต่างๆ บางครั้งการกระทำต่างๆของเด็ก สร้างความเดือดร้อนให้กับทุกคน ครูต้องสื่อสารกับเด็กให้ตรงประเด็น เปิดเผยความรู้สึก ของครูของเพื่อน เพื่อยกระดับจิตสำนึกของเด็ก

8. สิ่งแวดล้อมที่ดี จะช่วยในการจัดการกับวินัยได้ดี สภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนที่อบอุ่นเต็มไปด้วยความรัก ความเข้าใจ ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จะช่วยทำให้เด็กมีจิตที่สงบทำงานต่างๆผ่านไปด้วยดี เมื่อเด็กมีพฤติกรรมที่ต้องแก้ไข การใช้กลุ่มเพื่อนในห้อง เป็นสื่อช่วยในการรักษาวินัยในห้องเรียน เด็กจะดูแลกันเอง ผลที่ได้ออกมาจะดีกว่าที่ผู้ใหญ่ไปคอยกำกับ สุดใจ ทศพร (อัญญา ประสานชาติ. 2545 : 9 ; อ้างอิงจาก สุดใจ ทศพร. 2528 : 15) กล่าวว่า การจะสร้างวินัยให้เด็กนั้นจะต้องสร้างความสำนึกในเรื่องนั้นๆการสร้างวินัยเป็นหน้าที่ของบ้าน และโรงเรียน หากเด็กมีวินัยดีมาจากบ้าน จะเป็นการที่จะช่วยสร้างวินัยต่อ บ้านและโรงเรียนจะต้องสร้างวินัยให้แก่เด็กมากที่สุด

9. มุมสงบ ให้เด็กไปนั่งสงบจิตสงบใจ เมื่อเกิดอารมณ์เสีย ไม่พอใจหรือเป็นต้นเหตุให้เกิดสับสนวุ่นวายในห้องเรียน โดยมุมนี้ไม่ใช่มุมทำโทษ แต่เป็นมุมที่เด็กเข้าไปนั่งทำใจให้สงบ โดยไม่ให้ใครไปรบกวนสมาธิ อาจจะทำเป็นบ้านหลังเล็กๆในห้องเรียน เด็กโมโหจะได้เข้าไปนั่ง เป็นที่รู้กันในห้องว่าเพื่อนคนอื่น ๆ จะไม่ไปรบกวน พอเด็กสบายใจขึ้นเด็กก็จะเดินออกมาเองและเข้าร่วมกิจกรรมของห้องเรียนต่อไป

นอกจากนี้กรณีที่เด็กควบคุมตนเองไม่ได้และไม่อยู่ในสภาพที่อธิบายเหตุผลได้ การทำเวลา นอกจะช่วยเด็กได้ การให้เวลานอกนั้นจะต้องให้ประสบการณ์ทางบวกแก่เด็ก คือเวลานอกไม่ใช่การลงโทษ เด็กไม่ควรได้รับการชูให้เกิดความกลัวในเรื่องนี้ เวลานอกไม่ได้ทำให้ขย้านหน้าและการให้เวลานอก ทำได้นานเท่าที่เด็กจะสงบและช่วงเวลานี้ ผู้ใหญ่และเด็กควรจะได้คุยกันเกี่ยวกับความรู้สึก การให้เวลานอกเพื่อทำจิตใจให้สงบ โรงเรียนบางแห่งจะให้เด็กนั่งเก้าอี้ที่มุมใดมุมหนึ่งไม่ต้องทำงาน แต่จะนั่งหันหน้ามาดูเพื่อนๆ ที่กำลังทำงานอยู่ในห้อง นั่งนานเท่าที่ต้องการเมื่อเห็นว่าตัวเองจะเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างสงบแล้วก็กลับเข้าร่วมกิจกรรมต่อไป การมองการทำงานของเพื่อนจะช่วยให้เข้ามาร่วมกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง

จากที่กล่าวมาแล้ว ในการส่งเสริมพัฒนานักเรียนให้เป็นผู้มีวินัยในตนเองนั้น สุชา จันท์ธอม และสุรางค์ จันท์ธอม (2517 : 91) ยังได้เสนอแนะวิธีไว้ดังนี้

1. ครูทำงานร่วมกับเด็ก
2. ครูปฏิบัติต่อเด็กเป็นรายบุคคลไปตามความสามารถของบุคคล
3. ส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กเป็นรายบุคคล
4. ส่งเสริมการเจริญงอกงามทุกด้านของเด็กโดยการจัดประสบการณ์หรือกิจกรรมให้เด็กเลือกเรียนตามความสามารถ ความถนัดและความต้องการของเด็ก

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2540 : 21) ให้แนวคิดในการสร้างวินัย 5 ประการ

1. การทำให้เกิดพฤติกรรมเคยชิน โดยให้บุคคลรู้เห็นและปฏิบัติพฤติกรรมที่ดีเป็นพื้นฐานและปฏิบัติต่อเนื่องจนเกิดเป็นพฤติกรรมเคยชินที่ดี
2. การใช้วัฒนธรรมในสังคม เป็นแนวปฏิบัติผสมผสานกับหลักการทำให้เป็น พฤติกรรมเคยชิน เช่น การทำความเคารพด้วยการไหว้เมื่อพบผู้ใหญ่เป็นสิ่งที่ทำได้โดยง่ายแต่ การเข้าแถวไม่ใช้วัฒนธรรมไทย เด็กไม่ได้เห็นแบบอย่างที่ดีอยู่เสมอ ดังเช่นการไหว้ของไทย ดังนั้นการไหว้จึงง่ายต่อการปฏิบัติมากกว่าการเข้าแถว
3. การใช้ข้อจรรยา เป็นความสัมพันธ์ระหว่างจิตใจ พฤติกรรมและสติปัญญา ซึ่งเป็นหลักทางการศึกษา และหลักพัฒนาจริยธรรมคือมีความเข้าใจในความสำคัญของสิ่งที่จะกระทำมีความพอใจและยอมรับในสิ่งที่กระทำ ยอมรับไปสู่ความพร้อมในการกระทำ
4. การใช้แรงหนุนสภาพจิต เป็นการตั้งความมุ่งมั่นหรืออุดมการณ์และพยายาม ปฏิบัติตามเป้าหมายที่มุ่งมั่นไว้ ซึ่งอาจทำให้เกิดการเปรียบเทียบแม้ความภาคภูมิใจในการปฏิบัติ หากใช้มากเกินไปจะกลายเป็นดูถูกดูหมิ่นผู้อื่น อันเกิดจากการเปรียบเทียบและพึงพากำลังใจจาก ภายนอกการใช้กฎเกณฑ์บังคับเป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้เกิดวินัยได้ชั่วระยะหนึ่ง เมื่อไม่มีผู้ใดควบคุมวินัยก็จะหายไปจึงเป็นวิธีที่ไม่ถูกต้อง

กองวิจัยทางการศึกษา (2542 : 38-39) ได้เสนอแนวทางในการเสริมสร้างวินัยในตนเอง ว่าการสร้างวินัยไม่ควรมุ่งประเด็นอยู่ที่การลงโทษ แต่ควรจะเน้นให้การฝึกอบรม และให้ความรู้มากกว่า ถ้าแก้ปัญหาโดยการลงโทษจะส่งผลลบทั้งสิ้นควรดำเนินการ ดังนี้

1. การดักเตือนด้วยวาจา คือการเรียกผู้มีปัญหาเข้าพบเป็นการส่วนตัว เพื่ออภิปรายปัญหาที่เกิดขึ้น โดยมุ่งหมายที่จะโน้มน้าวให้เห็นด้วยกับการแก้ปัญหาต่างๆ ผู้มีปัญหา

จะได้รับการคัดเตือนหลายครั้ง และควรมีหนังสือแจ้งไปยังผู้มีปัญหา เพื่อย้ำเตือนในสิ่งที่พูดที่ตกลงกันได้

2. การคัดเตือนด้วยบันทึก ถ้ามีปัญหาเดิมยังคงมีอยู่ ผู้มีอำนาจเรียกเข้าพบ เพื่อกล่าวคัดเตือนหลายครั้ง และควรมีหนังสือแจ้งยังผู้มีปัญหา เพื่อย้ำเตือนในสิ่งที่พูดตกลงกันไว้นอกจากนี้แล้วยังมีสื่อที่ช่วยในการเสริมสร้างวินัยให้มีประสิทธิภาพขึ้น คือ

2.1 หนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์ช่วยได้มาก เช่น เสนอข่าวในรูปของการเขียนข้อความต่าง ๆ บ่อย ๆ ในเรื่องของวินัย หรือการลงรูปภาพความมีระเบียบเรียบร้อยของกลุ่มให้เป็นตัวอย่างผู้อ่าน

2.2 วิทยุ รายการที่จัดทางวิทยุควรให้ความรู้สอดแทรกในเรื่องวินัย ปลุกฝังไปทุก ๆ วันและมีรายการเกี่ยวกับเรื่องวินัยอยู่เสมอ ๆ

2.3 โทรทัศน์ โทรทัศน์มีคนดูมาก ได้เห็นทั้งภาพและเสียง ควรจะมีเรื่องเกี่ยวกับวินัยนำเสนอสม่ำเสมอ

ประมวล ดันยะ (2528 : 120) ได้เสนอแนวทางสร้างวินัย โดยใช้กระบวนการควบคุมระเบียบวินัย การควบคุมระเบียบวินัยต้องดำเนินงานเป็นกระบวนการ โดยมีขั้นตอนหลัก 4 ขั้นตอน คือ การวางระเบียบวินัย การติดตามผล การเปรียบเทียบ การปรับปรุงแก้ไข รายละเอียด ดังนี้

การวางระเบียบวินัย ได้แก่ การทำกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับระเบียบวินัยเพื่อใช้เป็นเกณฑ์ของพฤติกรรมนักเรียน ถือเป็นภารกิจที่ต้องทำเป็นลำดับแรก หากไม่แล้วจะไม่มีหลักยึด ในการพิจารณาพฤติกรรมนักเรียน

การติดตามประเมินผล ได้แก่ กระบวนการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมของเด็กในภาวะโอกาสต่างๆ ตามความจริง เพื่อนำพฤติกรรมนั้นมาพิจารณาตัดสินใจต่อไป

การเปรียบเทียบ ได้แก่ กระบวนการที่นำพฤติกรรมจริงมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ หรือระเบียบวินัยที่วางไว้เพื่อดูสถานะเบี่ยงเบนหรือความผิดปกติ เพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจ ดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไป

การปรับปรุงแก้ไข ได้แก่การดำเนินการแก้ไขสภาพความผิดปกติ และพัฒนาเด็กให้มีบุคลิกที่ถูกต้องต่อไป

กล่าวโดยสรุป แนวทางเสริมสร้างวินัยนั้น มีหลายแนวทางซึ่งอาจจะต้องดำเนินการด้วยความรอบคอบ เริ่มต้นตั้งแต่การสอนให้เขารู้จักปฏิบัติตามกฎระเบียบ ทำเป็นตัวอย่างให้ดู รวมทั้งการควบคุม ชี้แจงให้เข้าใจว่าการกระทำเช่นนั้นไม่ถูก หรือลงโทษตาม

ความเหมาะสม ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงสิทธิเด็กด้วย ครูต้องทำงานร่วมกับเด็ก เอาใจใส่ดูแลอย่างสม่ำเสมอสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ปกครองของเด็กด้วย นอกจากนี้ยังต้องอาศัยสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ หรือบุคคลที่เด็กชื่นชอบเพื่อยึดถือเป็นแบบอย่างได้ สื่อเหล่านี้ต้องประชาสัมพันธ์ให้เห็นความสำคัญของการมีวินัย ซึ่งจะช่วยให้เด็กมีวินัยในตนเองได้

กลยุทธ์ในการพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างความมีวินัยในตนเองของนักเรียน

การพัฒนาองค์กร (Organization Development : OD) เป็นขั้นตอนที่สำคัญของการบริหารการเปลี่ยนแปลงองค์กร (Managing Change in Organization) ไปสู่เป้าหมายที่ต้องบรรลุ (Goal Attainable) องค์กรที่ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการ (Governance) อย่างมีประสิทธิภาพ (Efficiency) และประสิทธิผล (Effectiveness) ทุกองค์การ จำเป็นต้องอาศัยวิธีดำเนินการอันมีลักษณะเฉพาะเหมาะสมกับสถานะปัจจุบัน ปัญหาขององค์กร (Current State of Problems) ซึ่งเป็นปัจจัยภายใน (Internal Factors or Internal Change Agent) และสิ่งแวดล้อมภายนอกองค์กร ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอก (External Factors or External Change Agent) เรียกว่า “กลยุทธ์ (Strategy)” แต่มีชื่อเรียกอันเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไป คือ “ยุทธศาสตร์” ซึ่งก็มาจาก รากคำศัพท์ภาษากรีกว่า “Strategos” ตามความหมายดั้งเดิมนั้นเป็นภาษาทางทหารที่ใช้ในการอธิบายเกี่ยวกับยุทธวิธีของแม่ทัพในการจัดกองทัพ การเคลื่อนย้ายกำลังพลในการทำศึกสงครามต่อสู้กับข้าศึกประวัติศาสตร์ไทยได้จารึกไว้เกี่ยวกับการทำศึกสงคราม ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชกับกองทัพพม่าของพระมหาอุปราชา ในศึก “ยุทธหัตถี” หรือศึกชนช้างจนมีชัยแก่ศึก แสดงถึงพระอัจฉริยภาพพระปรีชาสามารถอันฉลาดปราษฎ์เปรื่องเลื่องลือ เป็นที่เชิดชวยาคแก่กองทัพพม่าเป็นเวลายาวนานดั่งนั้น กลยุทธ์ที่ดีที่มีการนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเชี่ยวชาญได้นั้น จะต้องมีการกำหนดเป้าหมายและทิศทาง ซึ่งผู้บริหารและบุคลากรในองค์กรทุกระดับสามารถรับรู้ เข้าใจ เต็มใจ ตั้งใจ ร่วมใจนำกลยุทธ์สู่การปฏิบัติเพื่อบรรลุผลสำเร็จ นำมาซึ่งความภูมิใจของบุคลากรทุกคนและนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าและการพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง (กาญจน์ เรื่องมนตรี. 2549 : 45)

นับตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมาถึงปัจจุบัน ได้มีการนำเอาคำว่า “กลยุทธ์ (Strategy)” มาใช้กันอย่างกว้างขวางในภาคธุรกิจและภาครัฐ โดยนำมาใช้ประกอบการวางแผนการบริหารจัดการ ดังที่เราทราบกันมาแล้ว เช่น การวางแผน ยุทธศาสตร์ แผนยุทธศาสตร์ การวางแผน เชิงกลยุทธ์ แผนเชิง

กลยุทธ์ การบริหารเชิงกลยุทธ์ แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา ระบบราชการไทย ประเด็น
ยุทธศาสตร์ยุทธศาสตร์หลัก ยุทธวิธี กลวิธี อะไรเหล่านี้ ในบทความนี้ผู้เขียนขอใช้คำว่า “กล
ยุทธ์” ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจที่ตรงกัน ซึ่งมีนักวิชาการ ได้ให้คำนิยามของ “กลยุทธ์”
ในหลายทัศนะ ดังนี้

Carl von Clausewitz ซึ่งเป็นนักทฤษฎีด้านยุทธการในศตวรรษที่ 19 อธิบายว่า
กลยุทธ์เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนการศึกสงครามและการกำหนดรูปแบบการ
ต่อสู้ในแต่ละสมรภูมิจากจะเข้ายึดสมรภูมิแต่ละแห่งด้วยวิธีการใด (กาญจน์ เรื่องมนตรี. 2549 :
47)

Kenneth Andrews ได้นิยามไว้ในหนังสือ The Concept of Corporate Strategy
: 1971 ว่า กลยุทธ์ คือ สิ่งที่ธุรกิจสามารถสร้างขึ้นได้และเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นต่อ
ธุรกิจ ซึ่งมีนัยว่าองค์กรสามารถกำหนดกลยุทธ์ขึ้นมาใช้เป็นแผน ในการกำกับ ติดตามและ
จัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ เช่น บุคลากร เครื่องมือเครื่องจักรกล อุปกรณ์ รวมทั้งการเงิน โดยมี
เป้าหมายในการสร้างและส่งเสริมให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์กรนั่นเอง

Bruce Handerson ปรมาจารย์ด้านกลยุทธ์ของค์การ ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งกลุ่มบริษัท
Boston Consulting Group ได้นิยามว่า กลยุทธ์เป็นการค้นหาอย่างไตร่ตรองและรอบคอบเพื่อ
จัดทำแผนปฏิบัติการที่สามารถนำไปพัฒนาความได้เปรียบในด้านการแข่งขัน และ
ความสามารถให้แก่ธุรกิจเพื่อทำให้องค์การมีสถานะที่ดีและเหนือกว่าคู่แข่ง ซึ่งสอดคล้องกับ
Michael Porter ศาตราจารย์แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดที่กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า กลยุทธ์คือ
หลักการพื้นฐานทั่วไปในการแข่งขันของธุรกิจ ความได้เปรียบในการแข่งขันเกิดจากการสร้าง
สิ่งที่มีความแตกต่างหรือเอกลักษณ์ขององค์กรที่ดำเนินการแข่งขันในธุรกิจประเภทเดียวกัน
ราคาใกล้เคียงกัน ตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันดังนั้นเพื่อความอยู่รอดและความร่ำรวย สามารถ
สร้างผลกำไรให้ทั้งสองฝ่ายได้ จะต้องอาศัยความเชี่ยวชาญเฉพาะ มีจุดเด่นที่ต่างกัน สามารถ
สร้างความพึงพอใจให้กับผู้ใช้บริการอย่างสูงสุด

Richard Luecke and David J. Collis กล่าวว่า กลยุทธ์เป็นแผนการที่มุ่งสร้าง
องค์กรให้มีความได้เปรียบในการแข่งขันเหนือคู่แข่งจากความแตกต่างที่เป็นเอกลักษณ์ซึ่งเป็น
เรื่องของความเข้าใจในสิ่งที่องค์กรต้องการจะทำในสิ่งที่องค์กรต้องการจะเป็นและที่สำคัญ
ที่สุดคือ กลยุทธ์เป็นเรื่องของการมุ่งเน้นไปที่แผนปฏิบัติการเพื่อการบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

ประชุม รอดประเสริฐ 2542 : 47 ให้ความหมายว่า กลยุทธ์ หมายถึง วิธีการใน
ระยะสั้นในการจัดสรรทรัพยากรเสียใหม่ หรือเปลี่ยนแนวทางในการดำเนินงานเพื่อให้สามารถ

สนองตอบผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ทันทั่วทั้งที่ ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานของหน่วยงาน สามารถแข่งขันกับหน่วยงานอื่นได้หรือเพื่อให้การดำเนินงานของหน่วยงานมีประสิทธิภาพมากขึ้นกลยุทธ์ที่ดีจะก่อให้เกิดผลประโยชน์อย่างยิ่งแก่หน่วยงาน กลยุทธ์ คือ เล่ห์เหลี่ยมหรือเทคนิคในการบริหารของผู้บริหารแต่ละคนนั่นเอง

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่ากลยุทธ์เป็นสิ่งที่ผู้บริหารจะต้องสร้างขึ้นมา ซึ่งจะนำไปสู่การจัดทำแผนปฏิบัติการ การกำหนด กิจกรรมต่าง ๆ ที่อยู่ในกรอบของแผนปฏิบัติการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเอาชนะคู่แข่ง และเพื่อการบรรลุเป้าหมายขององค์การที่วางไว้หรืออาจกล่าวสั้น ๆ ได้ว่า “กลยุทธ์ หมายถึง สิ่งที่ผู้บริหารได้กำหนดขึ้นมาให้องค์การดำเนินการจะด้วยวิธีการใด ๆ ก็แล้วแต่ ทั้งนี้ เพื่อที่จะทำให้เป้าหมายขององค์การบรรลุเป้าหมาย”

ดังนั้น “กลยุทธ์การพัฒนา” จึงหมายถึง สิ่งที่ผู้บริหารได้กำหนดขึ้นมาเพื่อให้องค์การดำเนินการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการบริหารงานอย่างต่อเนื่อง กลยุทธ์การพัฒนาอาจประกอบไปด้วยกิจกรรม การพัฒนา หรือวิธีการพัฒนาหลาย ๆ ประการและ เห็นว่าองค์การเกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาวะหนึ่ง (สภาพปัจจุบัน ปัญหา) ไปสู่อีกสภาวะหนึ่ง (สภาพขององค์การที่ต้องการบรรลุ หรือที่คาดหวัง) โดยใช้กลยุทธ์การพัฒนาหรือวิธีการที่ทำให้ บรรลุเป้าหมายขององค์การได้

องค์การทุกประเภทจะดำเนินการตามวัตถุประสงค์ได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยการกำหนดโครงสร้างระบบการบริหารหน่วยย่อย ๆ ภายในและบุคลากรหรือพนักงานซึ่งต้องทำหน้าที่ขับเคลื่อนภารกิจขององค์การที่ได้วางระบบงานตามโครงสร้างของ องค์การ ผลของการดำเนินงาน ย่อมมีทั้งที่บรรลุเป้าหมายและมีปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินงานเกิดขึ้น จึงต้องมีการประเมินผล เพื่อทบทวนสิ่งที่ปฏิบัติแล้วเกิดปัญหา แล้ววิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาว่าเกิดจากระบบ หรือเกิดจากบุคลากร ทั้งนี้เพื่อหาวิธีการปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนา ดังนั้น การพัฒนาองค์การจึงสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 มิติ ดังนี้

1. การพัฒนาในมิติของระบบ (System Development) เช่น ระบบบริหาร วิชาการระบบบริหารงานบุคคล ระบบบริหาร งบประมาณการเงิน ระบบบริหารงานธุรการ ระบบการนิเทศระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และระบบสารสนเทศของหน่วยงาน เป็นต้น

2. การพัฒนาในมิติของการดำเนินงาน (Procedure Development) เช่น การดำเนินงานวิชาการ งานทะเบียน งานพัสดุ งานสารสนเทศ งานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม งานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน งานประชาสัมพันธ์ งานสารสนเทศ และงานเสริมสร้างวินัยนักเรียน เป็นต้น

3. การพัฒนาในมิติของบุคลากร (Personnel or Staff Development) เช่น ความรู้ความเข้าใจ ทักษะ และสมรรถนะ ในการปฏิบัติหน้าที่รับผิดชอบให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ในการพิจารณากำหนดกลยุทธ์การพัฒนานั้น จะต้องยึดหลักของการพัฒนา หากองค์กรมีปัญหาในมิติใดผู้บริหารจะต้องแก้ไขในมิตินั้น ๆ ดังนั้น หากพัฒนาที่ตัวบุคลากร จะส่งผลทำให้บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจ สามารถที่จะนำเอาความรู้ที่ได้รับการพัฒนาไปปฏิบัติหน้าที่ในหน่วยงานของตนที่มีเพื่อนร่วมงานที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบงานในหน้าที่ร่วมกัน จึงเป็นการพัฒนาการดำเนินงานหรือพัฒนางานที่ปฏิบัติเช่นกัน แต่ถ้าหากว่าจะทำการพัฒนาที่ระบบ เมื่อระบบงานบางประการเกิดปัญหาการดำเนินงานไม่บรรลุผลผู้บริหารจำเป็นต้องพัฒนาทั้งบุคลากรและการดำเนินงาน จึงจะนำไปสู่การพัฒนา ระบบ เรียกได้ว่าการพัฒนาระบบใดระบบหนึ่งขององค์กรนั้น จะต้องเริ่มต้นพัฒนาบุคลากรที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินงานตามระบบนั้นเสียก่อนเป็นอันดับแรก ต่อจากนั้นจึงค่อยทำการพัฒนาที่ตัวงานย่อยที่อยู่ในระบบงานนั้นซึ่งผลการพัฒนางานย่อย ๆ ทั้งหมดจะรวมเป็นการพัฒนา ระบบในที่สุด

วิธีกำหนด “กลยุทธ์การพัฒนา”

การกำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับองค์กรอาจจะเป็นกลยุทธ์เดียวหรือหลายกลยุทธ์ผสมกันทั้งนี้ต้องพิจารณาจากปัญหาและเป้าหมายที่ต้องการบรรลุขององค์กรเป็นสำคัญ ประกอบกับข้อมูลที่รวบรวมได้จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก ปัญหาจะเป็นตัวกำหนดขอบเขตเป็นกรอบสำหรับการค้นหากลยุทธ์ใหม่ เป้าหมายเป็นเส้นชัยที่ต้องผลักดันให้บรรลุ ต้องใช้การวิเคราะห์ SWOT เพื่อค้นหาภาวะคุกคามและโอกาสไปพร้อม ๆ กับการค้นหาสมรรถนะขององค์กรในปัจจุบัน ปัจจัยทั้ง 3 ประการ ร่วมกับการปรึกษาหารือกับผู้มีความรู้ ประสบการณ์ จะช่วยนำพาองค์กรไปสู่กลยุทธ์ทางเลือกที่เหมาะสมได้ สิ่งที่ผู้บริหาร พึงตระหนักในการกำหนดกลยุทธ์การพัฒนา มีปัจจัย 2 ประการดังนี้

1. ระดับความยากง่ายของการพัฒนา (Difficulty)
2. ระยะเวลาที่ใช้ในการพัฒนา (Time)

ผู้บริหารมีหลักการที่ต้องพิจารณาว่า หากองค์กรมีปัญหาอยู่ที่บุคลากรขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานอันมีสาเหตุเนื่องมาจากมีความเข้าใจในการปฏิบัติงานในงานหนึ่งหรืองานใหม่ไม่เพียงพอ ดังนั้น จึงต้องกำหนดกลยุทธ์ การพัฒนาบุคลากรขึ้นมา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1. กลยุทธ์การเสริมสร้างประสิทธิภาพบุคลากร อาจประกอบด้วยกิจกรรมการให้ความรู้ (Knowledge) ด้วยวิธีการอบรม สัมมนา ศึกษาเอกสาร การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สามารถทำได้โดยง่ายและใช้ระยะเวลาไม่มากนักก็สามารถบรรลุผล

2. กลยุทธ์การปรับเปลี่ยนทัศนคติ (Attitude) ในการปฏิบัติงาน อาจประกอบด้วยกิจกรรมการสร้างความตระหนัก ด้วยวิธีการพาไปศึกษาดูงานที่ประสบความสำเร็จ การระดมความคิด การปรับเปลี่ยนทัศนคติของบุคลากรนั้นสามารถทำได้แต่ต้องใช้เวลาพอสมควร เช่นการทำให้ครูมีทัศนคติที่ดีต่อการวิจัยในชั้นเรียน

3. กลยุทธ์การเพิ่มสมรรถภาพในการจัดการเรียนรู้ให้แก่ครู อาจประกอบด้วยกิจกรรมการมอบหมายงานให้ทำการนิเทศติดตามเพื่อให้ครูปรับพฤติกรรม (Individual Behavior) การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นเรื่องที่พัฒนายาก และใช้เวลานานกว่าครูจะมีทักษะ

4. กลยุทธ์การสร้างระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษา ต้องพัฒนาที่ตัวบุคลากรที่รับผิดชอบหรือทีมงานให้เข้าใจ ถึงระบบสารสนเทศ แล้วให้บุคลากรไปดำเนินการสร้างระบบสารสนเทศขึ้นมาให้เหมาะสม สอดคล้องกับข้อมูลดิบ (Raw Data) ที่มีอยู่ ระบบสารสนเทศที่ได้พัฒนาขึ้นสามารถปรับปรุงและพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง เป็นการพัฒนาพฤติกรรมกลุ่ม (Group Behavior)

การกำหนดกลยุทธ์จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับ “การทำในสิ่งที่ถูกต้อง (Doing the Right Thing)” และเป็นความรับผิดชอบของผู้บริหารส่วนการแปลงกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับ “การทำในสิ่งที่กำหนดไว้ให้ถูกต้อง (Doing Thing Right)”

การนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติเป็นมาตรการที่เป็นรูปธรรมเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร ทุกฝ่ายกลยุทธ์ที่จะประสบความสำเร็จจะต้องมีความสอดคล้องกับโครงสร้างและกิจกรรมสนับสนุนที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันและเสริมแรงซึ่งกันและกัน การปรับความสอดคล้องและเหมาะสมเป็นสภาวะที่โครงสร้างองค์การ ระบบสนับสนุนต่าง ๆ กระบวนการภายใน ทักษะของบุคลากร ทรัพยากรและส่งเสริมแรงต่าง ๆ จะช่วยสนับสนุนและส่งเสริมให้องค์การบรรลุเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ได้ ในขณะเดียวกันองค์การก็จำเป็นต้องมีบุคลากรที่มีทักษะ เจตคติ และทรัพยากรต่าง ๆ ที่ตอบสนองต่อการดำเนินกลยุทธ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ กิจกรรมต่าง ๆ จะต้องสอดคล้องและเหมาะสม (Alignment) ต่อกลยุทธ์ รวมถึงวัฒนธรรมองค์การเช่นเดียวกันจะต้องสอดคล้องกับกลยุทธ์และเป็นไปในลักษณะที่เสริมแรงซึ่งกันและกัน ไม่ว่าผู้บริหารจะตัดสินใจเลือกใช้กลยุทธ์ใด ๆ ก็ตาม จำเป็นต้อง

ปรับกลยุทธ์ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับเป้าหมายของ องค์การด้วย และจงอย่าลืมว่า แม้กลยุทธ์ที่ประสบความสำเร็จมากที่สุด ก็ไม่สามารถที่จะยืนยงคงกระพันอยู่ได้ จงตื่นตัวต่อสัญญาณเตือน ให้ทบทวนและเพิ่มเชิงวลีให้กับกลยุทธ์เพื่อเอาชนะปัญหา และคู่แข่งขั้นที่เกิดขึ้นอยู่อย่างต่อเนื่อง

ในการพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างความมีวินัยในตนเองของนักเรียน โรงเรียนประชาพัฒนา ได้ใช้กลยุทธ์ในการพัฒนาดังต่อไปนี้

1. การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop) ว่ามีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้เข้าประชุมที่มีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งมาช่วยกันคิด ปฏิบัติและช่วยรวมข้อมูลเพื่อให้สมาชิกเกิดประสบการณ์ หรือได้รับความรู้ใหม่ๆ และสามารถนำความรู้นั้นไปปฏิบัติได้วิธีการคือเลือกผู้เข้าประชุมที่มีพื้นฐานความรู้ในเรื่องนั้น มีความเข้าใจและสนใจที่จะช่วยกันคิดและช่วยปฏิบัติ

นักวิชาการและนักการศึกษาได้กล่าวถึงการประชุมเชิงปฏิบัติการว่า หมายถึงการพบปะ การประชุมปรึกษาหารือกันเพื่อแก้ปัญหาทางภาคปฏิบัติที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการคือ ผลของงานจะนำไปใช้ประโยชน์ ได้ทันทีครูก็เพิ่มพูนความรู้ความสามารถทำสิ่งใหม่สำหรับตนเองได้ ก่อให้เกิดกำลังใจในการทำงานให้ก้าวหน้าต่อไป ดังนั้นลักษณะการประชุมเชิงปฏิบัติการ จึงเป็นการประชุมที่มีการลงมือกระทำ เพื่อแก้ปัญหาหรือมีการปฏิบัติจริงระหว่างผู้มีประสบการณ์มาแล้ว อาจมีวิทยากรมาให้ความรู้เป็นพื้นฐาน ที่ตรงกันก่อนลงมือกระทำหรือปฏิบัติงาน ทั้งนี้โดยเน้นให้ผู้เข้ารับการประชุมเชิงปฏิบัติการกลับไปใช้แนวทางปฏิบัติในการทำงานของตน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 60) กล่าวถึงการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ว่ามีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้เข้าประชุมที่มีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งมาช่วยกันคิด ปฏิบัติและช่วยรวมข้อมูลเพื่อให้สมาชิกเกิดประสบการณ์ หรือได้รับความรู้ใหม่และสามารถนำความรู้นั้นไปปฏิบัติได้ วิธีการคือ เลือกผู้เข้าประชุมที่มีพื้นฐานความรู้ในเรื่องนั้นมีความเข้าใจและสนใจที่จะช่วยกันคิดและช่วยกันปฏิบัติ

สรุปได้ว่าการประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นการประชุมร่วมกัน โดยการระดมสมองและประสบการณ์ นำความรู้ความชำนาญของแต่ละคน ที่มีอยู่มาอภิปรายสรุปเป็นแนวทางการปฏิบัติร่วมกันแล้วนำไปประยุกต์ใช้ในหน่วยงานของตนเอง เป็นข้อสรุปที่เป็นวิชาการเป็นกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของครูอย่างมีระบบ เพื่อให้ครูมีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะและเจตคติที่ดีเกี่ยวกับการพัฒนางานของหน่วยงาน

ประโยชน์ของการประชุม

การประชุมมีประโยชน์อย่างมากต่อการทำงานร่วมกันเป็นทีมการแสวงหาความร่วมมือและความรับผิดชอบของบรรดาของสมาชิก ประโยชน์ที่สำคัญมีดังนี้

(สมิต สัจฉกร. 2543 : 16-18)

1. ช่วยในการทำงานทางความคิดร่วมกัน
2. ช่วยให้เกิดความรับผิดชอบผูกพันระหว่างผู้เข้าร่วมประชุม และแบ่งเบาระรับผิดชอบได้ดี
3. ช่วยให้มีมารอบคอบในการตัดสินใจ
4. ช่วยให้การรวบรวมข้อมูล และความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้องมีความกว้างขวางครอบคลุม
5. ช่วยในการกระจายข่าวสาร เรื่องราวต่างๆ ถ่ายทอดไปยังผู้เกี่ยวข้องรวดเร็ว
6. ช่วยในการประสานงาน ประสานความคิดเห็นและความเข้าใจ
7. ช่วยให้มีการหยั่งความคิดเห็นใหม่ๆ ในวิธีการต่างๆ และมีโอกาสสำหรับฟังความคิดเห็นของบุคลากรหลายๆ คน
8. ช่วยไม่ให้เกิดฉันทมติในการตัดสินใจรวดเร็ว โดยลำพังคนเดียวจนเกิดความผิดพลาดได้ง่าย เพราะการประชุมจะช่วยให้การตัดสินใจ โดยอาศัยข้อมูลต่างๆ อย่างรอบคอบ
9. ช่วยให้เกิดความรู้สึกว่า แต่ละคนมีส่วนเป็นเจ้าของงาน
10. ช่วยให้สามารถติดตามความคืบหน้าของงาน และชำระสะสางกิจกรรม
11. ช่วยให้สามารถมีมุมมองในปัญหาต่างๆ ได้อย่างกว้างขวางแทนการคิดคนเดียว

ลักษณะของการประชุมเชิงปฏิบัติการ

การประชุมเชิงปฏิบัติการจะเป็นการรวมกลุ่มของคนจำนวน 12 คน หรือมากกว่านั้นที่มีความสนใจ หรือปัญหาร่วมกัน มาพบปะกันเพื่อใช้เวลาในการปรับปรุงความสามารถ ความเข้าใจและความชำนาญของแต่ละคน โดยการศึกษาวิจัยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และรวบรวมข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ การประชุมปฏิบัติการ สามารถนำมาใช้เมื่อต้องการที่จะได้รับผลอย่างใดอย่างหนึ่งตามวัตถุประสงค์ ดังนี้ (สมิต สัจฉกร. 2543 : 23-24)

1. เพื่อทำความเข้าใจปัญหา

2. เพื่อสำรวจปัญหา
3. เพื่อพยายามหาข้อแก้ไขปัญหา
4. เพื่อศึกษาปัญหาด้วยการสอบถาม
5. เพื่อพิจารณาด้วยการสอบถาม
6. เพื่อส่งเสริมความร่วมมือระหว่างบุคคล
7. เพื่อส่งเสริมการศึกษา รวมถึงการแก้ปัญหา และค้นคิดวิธีการต่างๆ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กล่าวถึงการ ประชุมดังต่อไปนี้

ความสำคัญและความหมายของการประชุม

การประชุมเป็นเครื่องมือที่ดีที่สุดของนักบริหารที่ช่วยให้การบริหารงานขององค์กร บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมาย และช่วยให้บุคลากรในองค์กร ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันในการที่จะหาแนวทางแก้ปัญหาในทางสร้างสรรค์ และก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในกิจการต่างๆ อันมีเป้าหมายที่เข้าใจตรงกัน และยังช่วยในการพัฒนางาน พัฒนาบุคลากรให้มีประสิทธิภาพ ตลอดจนการคัดเลือกบุคลากรเข้าสู่ตำแหน่งบริหารต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

การประชุม คือ การที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกันพิจารณา และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยมีกฎเกณฑ์ วัตถุประสงค์ และสถานที่ที่แน่นอน โดยจุดมุ่งหมายของการประชุม คือ

1. เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
2. เพื่อรวบรวมข้อมูล
3. เพื่อแก้ปัญหา
4. เพื่อพัฒนาคน
5. เพื่อการตัดสินใจ
6. เพื่อแจ้งข่าวสาร
7. เพื่อแถลงนโยบาย
8. เพื่อหาข้อยุติ
9. เพื่อความสามัคคี
10. เพื่อการประสานงาน

ประโยชน์ของการประชุม

1. แบ่งความรับผิดชอบ

2. ช่วยให้มีมารอบคอบในการตัดสินใจ
3. ช่วยกระจายข่าวสารไปยังผู้เกี่ยวข้องได้อย่างรวดเร็ว
4. ช่วยในการประสานงาน ประสานความคิดและความเข้าใจ
5. ก่อให้เกิดความร่วมมือ
6. ก่อให้เกิดความรู้สึกแต่ละคนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ
7. ช่วยในการติดตามผลงาน
8. ช่วยให้ผู้สามารถรวบรวมความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้องได้อย่างกว้างขวาง
9. ช่วยในการคลี่คลายปัญหา

กรณีที่ควรจัดและไม่ควรจัดให้มีการประชุม

การจัดประชุมแต่ละครั้งผู้ที่จัดให้มีการประชุม จะต้องวิเคราะห์ถึงความจำเป็นว่ามีมากน้อยเพียงใด โดยพิจารณาว่าถ้าจัดให้มีการประชุมแล้วจะคุ้มค่ากับเวลา และค่าใช้จ่ายที่เสียไปมากน้อยเพียงใดหรือถ้าใช้วิธีอื่น เช่น การวินิจฉัยสั่งการของผู้บริหาร การจัดประชุมทางโทรศัพท์เป็นต้น จะประหยัดเวลา ค่าใช้จ่ายและได้ผลมากกว่าหรือไม่ ผู้จัดก็ควรเลือกดำเนินการโดยวิธีที่เห็นว่าดีที่สุด ในที่นี้ขอเสนอแนวทางการตัดสินใจในการจัดให้มีการประชุม ดังนี้ คือกรณีที่ควรจัดประชุม

1. การติดตามผลงาน
2. การแจ้งนโยบายข่าวสาร
3. เมื่อเกิดการขัดแย้งขึ้นในหน่วยงาน
4. เมื่อมีวิชาการใหม่ๆ
5. เมื่อเกิดปัญหาที่ไม่สามารถจะตัดสินใจคนเดียวได้
6. เมื่อต้องการจะพัฒนาคน
7. เมื่อมีผลประโยชน์ร่วมกัน
8. เพื่อสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหน่วยงาน
9. เมื่อต้องการสร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคลากรในหน่วยงาน

กรณีที่ไม่ควรจัดประชุม

1. ไม่มีเหตุผลเพียงพออาจใช้วิธีอื่นได้ผล ประหยัดทั้งเวลา และค่าใช้จ่ายมากกว่า
2. ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องเล็กน้อยอยู่ในวิสัยที่ผู้บังคับบัญชา หรือผู้รับผิดชอบจะตัดสินใจได้

3. มีเวลาน้อยแต่เรื่องที่ประชุมจะต้องใช้เวลามาก
4. เจ้าของเรื่องนั้นๆไม่สามารถเข้าประชุมได้
5. ไม่มีบุคคลที่จะให้ข้อคิดและประสบการณ์ได้

การประชุมที่มีประสิทธิภาพ

การประชุมถือว่าการลงทุนในการดำเนินงานรูปแบบหนึ่ง ต้องพิจารณาถึงปัจจัยที่ใช้ในการประชุมไม่ว่าคน เงิน วัสดุ และการจัดการ รวมทั้งการเตรียมการก่อนการประชุมระหว่างดำเนินการประชุม และการติดตาม และประเมินผล ซึ่งจะต้องนำสิ่งเหล่านี้มาพิจารณาเปรียบเทียบกับเป้าหมายว่าจะคุ้มกันหรือไม่ ถ้าจัดประชุมไปแล้วไม่สามารถทำให้การประชุมเกิดประสิทธิภาพ ก็จะเป็นการสูญเปล่า ฉะนั้น การประชุมแต่ละครั้งผู้จัดจะพิจารณาได้ว่ามีประสิทธิภาพ หรือไม่จากองค์ประกอบต่อไปนี้

1. การประชุมครั้งนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่วางไว้หรือไม่
2. ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายหรือไม่
3. สมาชิกผู้เข้าร่วมประชุมมีความพึงพอใจหรือไม่
4. สมาชิกผู้เข้าประชุมมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด
5. บรรยากาศในการประชุมเป็นไปอย่างราบรื่นหรือไม่
6. มติของที่ประชุมนำไปสู่การปฏิบัติได้หรือไม่
7. ประเภทและรูปแบบของการประชุม

ในองค์การที่มีประสิทธิภาพมักจะมีการประชุมที่มีลักษณะเด่นๆ หลายอย่าง ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายของการประชุม การประชุมจะประสบผลสำเร็จด้วยดี เมื่อผู้จัดประชุมและผู้เข้าร่วมประชุมมีความเข้าใจชัดเจนตรงกันว่า การประชุมนั้นเป็นการประชุมลักษณะใดและมีวัตถุประสงค์อย่างไร ผู้เชี่ยวชาญเรื่องการประชุมมีการแบ่งประเภทการประชุมแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับว่าจะยึดหลักเกณฑ์ หรือลักษณะเด่นอย่างไรในการแบ่งประเภท ได้แบ่งการประชุมตามวัตถุประสงค์ของการประชุมเป็นประเภทใหญ่ๆ คือ

- 1.การประชุมทางการบริหาร (Administrative Meeting)
- 2.การประชุมทางวิชาการ (Academic Meeting)

การประชุมทางการบริหาร (Administrative Meeting) เป็นการประชุมที่ผู้บริหารใช้เป็นเครื่องมือในการให้ข้อมูลข่าวสารแก่บุคลากร ในองค์การระดมความคิดจากสมาชิก เพื่อให้ได้ข้อมูลในการตัดสินใจหรือข้อตกลงร่วมกัน

รูปแบบการประชุมจะเป็นการประชุมลักษณะการประชุมปรึกษาหารือ (Conference) การจัดสถานที่ประชุมจะเป็นลักษณะห้องเรียน โดยมีประธานการประชุมอยู่หน้าห้อง และสมาชิกนั่งอยู่ในห้องแบบชั้นเรียน

การประชุมทางวิชาการ (Academic Meeting) เป็นการประชุมที่มีวัตถุประสงค์ในการให้ความรู้ และพัฒนาบุคลากรในหน่วยงาน การประชุมลักษณะนี้จะมีรูปแบบการประชุมมากมายรูปแบบการประชุมที่สามารถนำไปใช้ในหน่วยงานได้บ่อยครั้ง ดังนี้

1. การอภิปรายกลุ่ม (Discussion) มีหลายวิธี ดังนี้

1.1 Focus Group Discussion คือ การแบ่งสมาชิกในที่ประชุมใหญ่ ออกเป็นกลุ่มเล็กๆ ประมาณ 6–20 คน สมาชิกทุกคนมีอิสระในการแสดงความคิดเห็น เมื่อประธานอนุญาตให้พูดประธานหรือเลขานุการจะบันทึกเป็นข้อสรุปของกลุ่มเสนอที่ประชุมใหญ่

1.2 Brain Storming ประธานจะกล่าวถึงปัญหาแล้วถามความเห็นของที่ประชุม โดยถามเรียงตัวให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นออกมาจะถูกฝึกได้ แล้วค่อยมาช่วยกันเลือกเห็นความเป็นไปได้หรือทางเลือกที่ดีที่สุดของกลุ่มว่าควรทำหรือดำเนินการตามข้อใด

1.3 Buzz Session เป็นการแบ่งกลุ่มย่อยแต่เล็กกว่า Group Discussion ไม่เกิน 15 คน และจำกัดเวลาให้คิดเสร็จในเวลา 10–20 นาทีเป็นอย่างช้า

1.4 Philips 66 J. Donald Phillips ศาสตราจารย์ทางการศึกษาผู้ใหญ่ที่ Michigan State เป็นผู้ริเริ่มใช้ ใช้ในกรณีที่ต้องการให้ได้มติหรือความคิดเห็นของกลุ่มอย่างรวดเร็ว โดยการแบ่งกลุ่มย่อย โดยไม่ต้องย้ายที่นั่งให้คนแถวหน้า 3 คน หันไปเข้ากลุ่ม 3 คนในแถวหลัง ในกลุ่มจะมีสมาชิก 6 คน และให้เวลาคิด 6 นาที ให้เสร็จเรื่องที่คิด

1.5 Huddle Group เป็นเทคนิคที่ใช้ในการแบ่งกลุ่มใหญ่เป็นกลุ่มย่อยโดยปกติ เช่น ใช้วิธีนับหรือแบ่งตามรายชื่อ

1.6 Role-playing คือการแสดงบทบาทสมมติ เป็นวิธีแย่งกลุ่มย่อยให้ปฏิบัติกิจกรรมเพื่อให้เกิดทักษะ พร้อมกันไปด้วย เช่น การแสดงกระประชุม การแสดงลักษณะภาวะผู้นำ

2. การอภิปรายเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (Symposioum) โดยการนำผู้ทรงคุณวุฒิหลายๆคนมานั่งหน้าห้องประชุม และแสดงความคิดเห็นของตนต่อปัญหาที่

กำหนดขึ้น โดยมีผู้ดำเนินการอภิปราย (Moderator) เป็นผู้ดำเนินการจัดลำดับให้พูดและช่วยสรุปหรือซักถามปัญหา

3. การอภิปรายเป็นคณะ (Panel Discussion) โดยใช้วิทยากรหรือผู้ทรงคุณวุฒิหลายๆคนพูดในเรื่องเดียวกันแต่ละตอน เช่น เรื่องต้นไม้ แบ่งกันพูดเรื่องไม้ผล ไม้ประดับ เป็นต้น พิธีกรจะเป็นผู้เชื่อมโยงให้ผู้ฟังเข้าใจ ตอนท้ายให้มีการซักถาม

4. การประชุมอภิปรายกลุ่มย่อย (Syndicate) มีวัตถุประสงค์ เพื่อมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยกระบวนการของกลุ่มอย่างมีขั้นตอน มีวิธีการคือ

4.1 แบ่งกลุ่มผู้เข้าประชุมเป็นกลุ่มย่อย

4.2 แต่ละกลุ่มเลือกประธานและเลขานุการกลุ่ม

4.3 สมาชิกกลุ่มร่วมกันอภิปรายหาสาเหตุ เสนอแนะวิธีแก้ปัญห

4.4 แต่ละกลุ่มทำรายงานผลการอภิปรายกลุ่มเสนอต่อที่ประชุม

4.5 ที่ประชุมรวมมีมติหลังจากพิจารณารายงานของแต่ละกลุ่มและถือเป็นผลของการประชุมรวมทั้งหมด

5. การสัมมนา (Seminar) มีวัตถุประสงค์ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ เทคนิคใหม่ๆ เพื่อแก้ปัญหา และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อทำให้เกิดความก้าวหน้าในวิชาชีพแขนงนั้นๆ หรือการปฏิบัติงานในหน่วยงานนั้นๆ วิธีการ คล้ายกับการประชุม Syndicate แต่มีการพิจารณาปัญหาที่กว้างกว่า เช่น การสัมมนาการจัดฝึกอบรมของสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา เป็นต้น จะมีการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการ อาจมีการแบ่งกลุ่มย่อยก็ได้เมื่อเสร็จการสัมมนาก็จะพิมพ์สรุปผลการสัมมนาให้สถาบันฯ หรือผู้เกี่ยวข้องกัน นโยบายถือเป็นแนวปฏิบัติต่อไป

2. กิจกรรมร่วมด้วยช่วยกัน

กิจกรรมร่วมด้วยช่วยกัน เป็นกิจกรรมที่ผู้วิจัยและกลุ่มผู้ร่วมวิจัยกำหนดขึ้น เพื่อเป็นกิจกรรมพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างวินัยด้านความรับผิดชอบของนักเรียน การสร้างความเข้าใจในกลุ่มเป้าหมาย เพื่อเสริมสร้างให้นักเรียนเหล่านั้นเป็นพลเมืองที่ดีมีวินัยด้านความรับผิดชอบต่อตนเอง

ในการดำเนินการพัฒนาเสริมสร้างวินัยด้านความรับผิดชอบของนักเรียนนั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจกัน ระหว่างผู้บริหาร คณะครู ผู้ปกครอง นักเรียนผู้นำชุมชนและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งแต่ละคนแต่ละฝ่ายจะต้อง

ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ที่ความรับผิดชอบร่วมกัน ประสานสัมพันธ์สร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ร่วมกัน

2.1 บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมการจัดกิจกรรม ดังนี้

1. กำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติ ให้สอดคล้องกับนโยบายระเบียบข้อบังคับของทางราชการและสถานศึกษา ร่วมวางแผน กำหนดมอบหมายงาน นิเทศ กำกับ ติดตามการดำเนินงาน
2. ส่งเสริมสนับสนุนให้มีกิจกรรมที่หลากหลาย สนับสนุนทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง ให้คำปรึกษาแก่คณะผู้ปฏิบัติ
3. นิเทศ กำกับ ติดตาม ให้กำลังใจในการปฏิบัติกิจกรรมตามแผนปฏิบัติการที่ได้กำหนดไว้ร่วมกัน
4. ร่วมประเมินผลกิจกรรมและรับทราบรายงานผลการปฏิบัติ ตลอดจนให้คำแนะนำในการปรับปรุงพัฒนากิจกรรมเพื่อการดำเนินการพัฒนาต่อไป

2.2 บทบาทหน้าที่ของครู

คณะครูทุกคนมีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมพัฒนานักเรียน ดังนี้

1. สังเกต ศึกษาข้อมูลนักเรียน สภาพปัจจุบันปัญหา ความต้องการความพร้อมของนักเรียน ชุมชน
2. ร่วมประชุม เสนอแนะข้อคิดเห็นและแนวทางในการพัฒนาร่วมกัน มีส่วนร่วมในการวางแผนและกำหนดกิจกรรมให้มีความเหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ
3. มีส่วนร่วมในกิจกรรม ให้คำปรึกษา ให้ข้อมูล ข้อเสนอแนะในระหว่างการปฏิบัติกิจกรรม
4. ควบคุม ส่งเสริม สนับสนุน กำกับ ติดตามนักเรียนในการร่วมกิจกรรมการพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างวินัยด้านความรับผิดชอบของนักเรียน
5. นิเทศ ติดตาม ประสานการดำเนินงานการจัดกิจกรรม เก็บรวบรวมข้อมูลผลการประเมินการจัดกิจกรรม ตลอดจนปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะในการดำเนินการจัดกิจกรรม

2.3 บทบาทหน้าที่ของบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือชุมชน

บิดา มารดา ผู้ปกครองนักเรียน หรือชุมชน ควรมีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมพัฒนานักเรียน ดังนี้

1. ให้ความร่วมมือกับสถานศึกษาในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
2. เต็มใจ ส่งเสริมสนับสนุน กิจกรรม วัสดุ อุปกรณ์
3. ดูแลเอาใจใส่นักเรียนในปกครอง ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมพัฒนานักเรียน
4. ควบคุม กำกับ ติดตามดูแลนักเรียนในปกครอง ให้ได้รับการส่งเสริมพัฒนาวิสัยด้านความรับผิดชอบอย่างเต็มที่
5. มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลกิจกรรมร่วมกับกลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าในการพัฒนาวิสัยด้านความรับผิดชอบของนักเรียน

2.4 บทบาทหน้าที่ของนักเรียน

นักเรียนทุกคนควรมีบทบาทหน้าที่ในการร่วมกิจกรรมการพัฒนานักเรียน ดังนี้

1. เข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสนใจ เต็มใจและพึงตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบในฐานะนักเรียน
2. ร่วมรับฟังคำชี้แจง ฟังใส่ใจต่อคำแนะนำ ชี้แนะกิจกรรมจากคณะครูผู้ปกครอง
3. ปฏิบัติกิจกรรมตามแผนงาน โครงการ และปฏิทินงาน ให้ความร่วมมือในกิจกรรมและการให้ข้อมูลที่เป็นจริงต่อครูและกลุ่มผู้ร่วมวิจัย
4. ร่วมประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรมตามความเหมาะสม

2.5 บทบาทหน้าที่ของผู้นำชุมชนและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการสถานศึกษา ควรมีบทบาทหน้าที่ในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนานักเรียน ดังนี้

1. มีส่วนร่วมในการให้ความเห็นชอบการกำหนดนโยบาย การวางแผนและมีส่วนร่วมในการดำเนินการกิจกรรมให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
2. มีส่วนร่วมในการส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินการจัดกิจกรรม เช่น วัสดุภัณฑ์ เครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆ มีส่วนร่วมในการศึกษาค้นคว้า
3. ควบคุม กำกับ ติดตามดูแลนักเรียนในปกครอง ให้ได้รับการส่งเสริมพัฒนาวิสัยด้านความรับผิดชอบอย่างเต็มที่

4. มีส่วนร่วมในการประเมินผล ให้คำปรึกษาเพื่อปรับปรุงพัฒนา กิจกรรมและเป็นแหล่งข้อมูล

3. กิจกรรมสัญญาใจ

กิจกรรมที่กลุ่มเป้าหมายได้ตกลงเป็นพันธผูกพันระหว่างนักเรียนกับครูที่ ปรึกษาว่าจะปฏิบัติตามสัญญาที่ให้ไว้ ตามเงื่อนไขต่างๆ ที่กำหนดขึ้นเพื่อเสริมสร้างวินัยด้าน ความรับผิดชอบต่อตนเอง โดยกลุ่มผู้ร่วมวิจัยกำหนดขอบเขตของคำสัญญาตามกรอบการวิจัย กล่าวคือ จะแต่งกายให้ถูกต้องตามระเบียบของทางโรงเรียนที่กำหนดไว้ จะไม่มาโรงเรียนสาย ใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมนักเรียนเวลาหนึ่งเดือน ครูที่ปรึกษาจะแจ้งผลการสังเกตและ ตรวจสอบพฤติกรรมของนักเรียนแต่ละคนทุกสัปดาห์ และชมเชยผู้ที่ปฏิบัติตามคำสัญญาใจให้ นักเรียนทุกคนทราบ พร้อมกับให้กำลังใจผู้ที่ปฏิบัติตามสัญญาไม่ได้ครบทุกข้อ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การวิจัยปฏิบัติการ การศึกษาของไทยทั้งหน่วยงานภาครัฐเอกชน สถาบันทาง การศึกษาต่างๆ ได้นำไปใช้เพื่อพัฒนาปรับปรุงระบบการทำงานในองค์กรของตนเอง กระบวนการวิจัยปฏิบัติการ มีความสำคัญดังกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 30 ให้สถานศึกษานับสนุนส่งเสริมการปรับปรุง และพัฒนาการ ปฏิบัติงานของบุคลากรโดยใช้กระบวนการวิจัย

ประวิต เอราวรรณ์ (2545 : 5) ได้สรุปความหมายของการวิจัยปฏิบัติการไว้ว่า หมายถึง กระบวนการศึกษาค้นคว้าร่วมกันอย่างเป็นระบบของกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน เพื่อทำความเข้าใจต่อปัญหา หรือข้อสงสัยที่กำลังเผชิญอยู่ และให้ได้แนวทางการปฏิบัติหรือวิธีการแก้ไข ปรับปรุงที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในการปฏิบัติงาน ซึ่งถ้ากล่าวในบริบทของ โรงเรียน ก็คือ การวิจัยที่เกิดขึ้นในโรงเรียนและชั้นเรียน โดยที่ครูพยายามปรับปรุงการจัดการ เรียนการสอนของตนเอง จากการสะท้อนสะท้อนตนเอง การหาข้อสรุปเพื่อแก้ปัญหาที่กำลังเผชิญ อยู่ รวมทั้งการให้ความสนใจและมโนทัศน์ของตนเองมากกว่าของผู้เชี่ยวชาญ การวิจัย ปฏิบัติการจึงเป็นการเปิด โอกาสให้ผู้ ปฏิบัติงาน และผู้เกี่ยวข้องได้ใช้ความสามารถหรือ ควบคุมสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ด้วยตนเอง

1. ประเภทของการวิจัยปฏิบัติการ

แบ่งการวิจัยปฏิบัติการออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. การวิจัยปฏิบัติการเชิงวิธีวิทยาศาสตร์ (Scientific Action Research) เป็น การวิจัยปฏิบัติการที่อาศัยกระบวนการวิทยาศาสตร์เป็น วิธีวิจัยหรือวิธีแก้ปัญหาบางอย่าง เช่น

รูปแบบวิจัยปฏิบัติการของ Kurt Lewin ที่มีขั้นตอน คือ การวางแผน (Planning) การค้นหาความจริง (Fact Finding) การดำเนินการ (Execution) และการ วิเคราะห์ผล(Analysis)

รูปแบบวิจัยปฏิบัติการของ Taba-Noel HidaTaba ซึ่งเป็นนักทฤษฎี หลักสูตรได้ประยุกต์วิธีการของ Dewey ที่มี 5 ขั้นตอน มาใช้ในกระบวนการพัฒนาหลักสูตร โดยแยกได้เป็น 6 ขั้นตอนคือ 1)ระบุปัญหา 2) วิเคราะห์ปัญหา 3) กำหนดแนวคิดหรือ สมมติฐาน 4) รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล 5) ปฏิบัติหรือดำเนินการ 6) ประเมินผลการ ปฏิบัติ

รูปแบบวิจัยปฏิบัติการของ Lippitt-Radke ซึ่งมีกระบวนการ ดังนี้

1. เริ่มต้นจากกลุ่มที่มีความต้องการที่จะค้นหาความจริง
2. ร่วมกันกำหนดว่า “อะไรคือสิ่งที่กลุ่มอยากรู้”
3. สร้างเครื่องมือวิจัยที่เป็นวิทยาศาสตร์ขึ้นมา
4. กำหนดกลุ่มเป้าหมายและทดลองใช้เครื่องมือ
5. รวบรวมข้อมูลโดยมีการร่วมกันกำกับติดตามอย่างใกล้ชิด
6. รวบรวมข้อมูลด้านทัศนคติที่เปลี่ยนไปของผู้เกี่ยวข้อง เช่น ตั้ง คำถามว่า“มองสิ่งต่างๆ แตกต่างไปจากเดิมหรือไม่เมื่อรู้ความจริง”
7. ร่วมมือกันค้นหาความจริงและนำเสนอความจริง ซึ่งอาจต้องใช้ เทคนิควิจัยเฉพาะ และควรแบ่งงานกันอย่างเสมอภาค
8. ในบางครั้งข้อค้นพบที่เกิดขึ้นอาจส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงค่านิยม หรือการรับรู้ทางสังคมของกลุ่มหรือคนใดคนหนึ่ง ซึ่งต้องช่วยกันสำรวจให้พบ
9. เสนอข้อค้นพบให้กลุ่มอื่นรู้ โดยการสนทนาหรือเขียนเป็นรายงาน

2. การวิจัยปฏิบัติการเชิงปฏิบัติ (Practical-deliberative Action Research)

การวิจัยปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับความเข้าใจ และปรับปรุงพัฒนาวิธีการ ปฏิบัติงานซึ่งรูปแบบนี้จะเน้นการให้เกิดการวิจัยขึ้นจากค่านิยมในการปฏิบัติงาน ผู้ปฏิบัติงาน เป็นผู้เริ่มโครงการและบทบาทของผู้วิจัย คือ การกระตุ้นและช่วยให้ปฏิบัติงานเกิดความเข้าใจ และทำการปรับปรุงการปฏิบัติงาน เช่น

รูปแบบวิจัยปฏิบัติการของ John Elliott จะเน้นวิธีการให้ผู้ปฏิบัติงานต้องสะท้อนการพัฒนาตนเองในมุมมองของ John Elliott เขาเชื่อว่าการวิจัยปฏิบัติการจะนำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพชีวิตที่ดีในสถานการณ์ทางสังคม

รูปแบบวิจัยปฏิบัติการของ David Ebbutt ซึ่งแสดงว่าแนวทางที่ดีที่สุดในการคิดเชิงกระบวนการคือ ลำดับขั้นตอนตามวงจรแห่งความสำเร็จ ไม่ใช่การดำเนินการแบบเกลียว

3. การวิจัยปฏิบัติการเชิงอิสระ (Emancipatory Action Research)

เป็นการวิจัยปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับการตอบสนองความต้องการขององค์การ โดยมีจุดประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจ และปรับปรุงการปฏิบัติงาน โดยกลุ่มผู้วิจัยมีอิสระในการเผชิญหน้ากับปัญหา และร่วมมือกันแสวงหาวิธีการที่ดีที่จะแก้ไข แล้วส่งสะท้อนตนเองจากผลการปฏิบัติ เช่น รูปแบบวิจัยปฏิบัติการของมหาวิทยาลัย Deakin หรือการวิจัยปฏิบัติการตามรูปแบบ Kemmis และคณะ ซึ่งมีความคิดว่า กระบวนการวิจัยปฏิบัติการมีลักษณะเป็นเกลียว (Spiral) ประกอบด้วยการวางแผน การปฏิบัติ การสังเกตผล และการสะท้อนผล

คุณลักษณะ 10 ประการของการวิจัยปฏิบัติการ

ลักษณะของการวิจัยปฏิบัติการไว้ 10 ประการ โดยอาศัยแนวคิดของ (Elliott. 1978) ดังนี้

1. ปัญหาที่นำมาวิจัย ต้องเป็นปัญหาของผู้ปฏิบัติงาน
2. ปัญหานั้นเป็นปัญหาที่สามารถแก้ไขได้
3. ปัญหานั้นเป็นปัญหาในเชิงปฏิบัติ ไม่ใช่ปัญหาเชิงทฤษฎีหรือเชิงหลักการ

หลักการ

4. มีการเสนอทางออกของปัญหาและปรับเปลี่ยนไปจนกว่าการวิจัยจะเสร็จสิ้น
5. เป้าหมายคือต้องการให้ผู้วิจัยเข้าใจปัญหา
6. ใช้วิธีวิจัยแบบกรณีศึกษา (Case Study) เพื่อบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับการดำเนินการวิจัยและสถานการณ์ปัญหาที่เกาะติดเพื่อศึกษา
7. กรณีศึกษาในที่นี้ เป็นการรายงานตามการรับรู้และความเชื่อในสิ่งต่างๆ ของครูหรือผู้เรียน ฯลฯ

- ชีวิตประจำวัน
8. ใช้การบรรยายข้อมูลจากสัญลักษณ์ทางภาษาที่แสดงออกมาใน
- อย่างอิสระ
9. กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูลได้
- การปฏิบัติ
10. เปิดรับหรือรวบรวมข้อมูลได้อย่างอิสระภายในกลุ่มหรือในระหว่าง

หลักสำคัญ 16 ประการของการวิจัยปฏิบัติการ

การวิจัยปฏิบัติการมีหลักการสำคัญอยู่ 16 ประการ คือสรุปได้ ดังนี้

1. เพิ่มพูนความเข้าใจในปัญหาต่างๆ
2. มุ่งปรับการปฏิบัติตนและการปฏิบัติงานของบุคคล
3. เน้นที่ปัญหาเร่งด่วนของผู้ปฏิบัติงาน
4. ให้ความสำคัญต่อความร่วมมือกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
5. ดำเนินการวิจัยภายใต้สถานการณ์ที่กำลังเป็นปัญหา
6. ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมอย่างเป็นธรรมชาติ
7. เน้นการศึกษาเฉพาะกรณีหรือศึกษาเพียงหน่วยเดียว
8. ไม่มีการควบคุมหรือจัดกระทำต่อตัวแปร
9. ปัญหา วัตถุประสงค์ และระเบียบวินัย มีลักษณะเป็นกระบวนการ

สืบเสาะหาความรู้ความจริง

10. มีการประเมินหรือสะท้อนผลที่เกิดขึ้นเพื่อทบทวน
11. ระเบียบวิธีวิจัยมีลักษณะเป็นนวัตกรรม สามารถคิดขึ้นมาใหม่ให้

เหมาะสมกับปัญหาได้

12. กระบวนการศึกษามีความเป็นระบบหรือเป็นวิทยาศาสตร์
13. มีการแลกเปลี่ยนผลวิจัยและนำไปใช้จริง
14. วิธีการแบบบรรยายข้อมูล หรือการอภิปรายร่วมกันอย่างเป็นธรรมชาติ
15. วิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ซึ่งต้องมาจากการทำความเข้าใจ การ

ตีความหมายและการคิดอย่างอิสระ

16. วิจัยที่ปลดปล่อยความคิดอย่างอิสระ และเป็นการเสริมสร้างพลังร่วมในการทำงาน (Empowerment) ให้ผู้เกี่ยวข้อง

กระบวนการวิจัยปฏิบัติการ

กระบวนการวิจัยหรือขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่สำคัญว่ามีอยู่ 5

กระบวนการ คือ

1. กระบวนการวิจัยปฏิบัติการของ Kurt Lewin มีการประยุกต์ใช้มากในการวิจัยเพื่อจัดการหรือทำการเปลี่ยนแปลงทางสังคม กระบวนการของ Lewin จะมีลักษณะเป็นลำดับการตัดสินใจแบบบันไดเวียน (Spiraling Decision) ซึ่งเริ่มต้นจากการสำรวจสภาพการณ์ปัจจุบันแล้วกำหนดขอบเขตปัญหาให้ชัดเจนวางแผนแล้วลงมือปฏิบัติ และประเมินผลที่เกิดขึ้น ดังนั้น

2. ขั้นตอนปฏิบัติการวิจัยของ Kurt Lewin จึงประกอบด้วย 4 ขั้นตอนคือการวางแผน (Planning) การค้นหาความจริง (Fact Finding) การดำเนินการ (Execution) และการวิเคราะห์ผล (Analysis) (McKernan) กระบวนการวิจัยปฏิบัติการของ Kurt Lewin จะเริ่มต้นด้วย

2.1 กำหนดแนวคิด (Idea) ที่ต้องการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงานกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน จะร่วมกันพิจารณาว่าจะเริ่มต้นปรับปรุงในส่วนไหนของงานสิ่งใดเป็นปัญหาที่แท้จริงและผลกระทบที่ตามมา แนวความคิดทั่วไปนี้เกิดขึ้นจากการสำรวจสภาพการณ์เบื้องต้น (Reconnaissance) ซึ่งผลที่ได้จากการสำรวจนี้ กลุ่มผู้วิจัยปฏิบัติการจะนำไปกำหนดเป็นแผนในการปฏิบัติ

2.2 ร่วมกันวางแผนทั่วไป (General Plan) กลุ่มร่วมกันพิจารณาว่าจะเริ่มต้นเปลี่ยนแปลง ณ จุดใดก่อนจะใช้วิธีการใดในการแก้ไขปรับปรุงบนพื้นฐานของความเป็นไปได้และเป็นความสนใจร่วมกัน

2.3 กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติ (Action Steps) เป็นการแตกแผนออกเป็นแผนย่อย ๆ

2.4 การวิเคราะห์ผล (Analysis) เป็นการทำความเข้าใจ การตีความหมาย และการคิดอย่างอิสระ

เริ่มต้นขั้นตอนแรกด้วยการเปลี่ยนแปลงวิธีการที่ใช้ในการปรับปรุงงานและต้องมองไปยังผลที่คาดว่าจะได้รับก่อนที่จะเริ่มต้นด้วยความรอบคอบ และวางแผนการติดตามผลที่จะเกิดตามมา แล้วร่วมกันพิจารณาเพื่อประเมินว่าวิธีการนั้น สามารถปฏิบัติได้จริงเพียงใดต้องมีการสะท้อนผลที่เกิดขึ้นในขั้นแรกนี้อย่างชัดเจน เพื่อเป็นสารสนเทศในการวางแผนขั้นตอนที่สองหรือขั้นตอนต่อไป เริ่มดำเนินการปฏิบัติงานในแผนที่สอง แล้ว

ติดตามตรวจสอบประเมินผลแล้วการวางแผนใหม่ไปเรื่อยๆ ถ้ายังไม่ได้รับคำตอบ หรือปัญหา
ยังไม่คลี่คลาย

ในกระบวนการวิจัยปฏิบัติการของ Lewin มีแนวคิดสำคัญ 3 ประการที่กลุ่ม
นักวิจัยต้องมีหรือได้กระทำ คือ

1. การอาศัยความร่วมมือกัน (Collaborative) ของผู้ปฏิบัติงานทุกขั้นตอน
ของกระบวนการวิจัยต้องอาศัยความร่วมมือจากกลุ่ม

2. การอาศัยการเคลื่อนไหวภายในกลุ่ม (Group Dynamics) โดยการ
ปฏิบัติงานจะใช้กระบวนการกลุ่มมาเป็นเครื่องมือ

3. การสะท้อนผล ตามวงจรมันไดเวียน (Spiral of Reflective)
แนวคิดของ Lewin นี้มีอิทธิพลต่อการวิจัยปฏิบัติการของ Elliott และกลุ่ม
นักวิจัยของมหาวิทยาลัย Denkin โดยได้นำเอาวิธีการวิจัยปฏิบัติการแบบมันไดเวียนของ
Lewin มาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติการทางการศึกษาในประเทศออสเตรเลียเวลาต่อมา

กระบวนการวิจัยปฏิบัติการของ John Elliott

John Elliott เป็นคนหนึ่งที่บุกเบิกการวิจัยปฏิบัติการทางการศึกษาในระยะต่อมา
โดยได้ประยุกต์กระบวนการของ Lewin มาใช้เป็นกระบวนการวิจัยปฏิบัติการเพื่อปรับปรุง
การจัดการศึกษา และพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนในประเทศอังกฤษ โดยเขียนบทความ
ชิ้นแรกชื่อ "What is Action-research in Schools?" ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1978 (ประวิต เอ
ราวรรัตน์. 2545 : 13-15 ; อ้างอิงมาจาก McKerman, 1996)

ขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการเริ่มต้นด้วยการให้ผู้วิจัยกำหนดความคิดทั่วไปแล้ว
สำรวจสภาพการณ์เบื้องต้น กำหนดแผน นำแผนไปใช้กำกับติดตามการใช้แผน และดูผลที่
เกิดขึ้นแล้วสำรวจสภาพการณ์อีกครั้งเพื่อนำไปปรับเปลี่ยนความคิดเพื่อเริ่มวงจรใหม่ Elliott
เห็นว่าความคิดทั่วไปเป็นสิ่งที่ชี้ความก้าวหน้าของการปฏิบัติ ส่วนการสำรวจสภาพการณ์
เบื้องต้น เป็นการแสวงหาข้อเท็จจริง และการปฏิบัติตามแผน คือ กระบวนการที่ดำเนินการ
ต่อไป

จุดที่ Elliott ได้ประยุกต์จากแนวคิดของ Lewin ก็คือ นักวิจัยสามารถ
ปรับเปลี่ยนความคิดทั่วไปได้ในวงจรใหม่ และเห็นว่าในการสำรวจ การวิเคราะห์ และการ
กำกับติดตามสามารถกระทำได้ในแต่ละวงจร ไม่ใช่จะกำหนดไว้เฉพาะในขั้นตอนเริ่มต้น
เท่านั้น เหตุผลเพราะการวิเคราะห์หรือการกำหนดปัญหาในการวิจัยนั้น บางครั้งนักวิจัยพบว่า
ปัญหาที่กำลังดำเนินการวิจัยไม่ใช่ปัญหาที่แท้จริง ก็ควรเปลี่ยนแปลงความคิดทั่วไป แล้วเริ่ม

ใหม่ อย่างไรก็ตาม แนวคิดของ Elliott ยังคงไม่แตกต่างไปจากแนวคิดของ Lewin ในส่วนที่เป็นขั้นตอนการวิจัยที่ยังมีลักษณะเป็นบันไดเวียน

กระบวนการวิจัยปฏิบัติการของมหาวิทยาลัย Denkin

ในประเทศออสเตรเลีย Stephen Kemmis และคณะ ได้นำแนวคิดของ Lewin มาประยุกต์ใช้ในการวิจัยปฏิบัติการ เพื่อปรับปรุงการจัดการศึกษาของออสเตรเลียจนได้รับการยอมรับและเผยแพร่ไปกว้างขวาง ซึ่งในความคิดของ Kemmis และคณะนั้น การวิจัยปฏิบัติการคือการวิจัยแบบมีส่วนร่วม และการร่วมมือกันเป็นหมู่คณะจะกระทำคนเดียวไม่ได้ เพราะการกระทำเพียงคนเดียวถึงแม้จะเกิดการเปลี่ยนแปลง ก็จะทำให้ผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากกลุ่ม ดังนั้นในขั้นตอนของการวิจัยปฏิบัติ การจึงต้องกำหนดจุดสนใจร่วมกัน (Thematic Concern) เช่นสนใจที่จะพัฒนาหลักสูตรและวิธีสอนให้มีประสิทธิภาพ หรือพัฒนาให้ผู้เรียนเข้าใจวิธีการวิทยาศาสตร์ให้ลึกซึ้ง เป็นต้น เมื่อได้จุดสนใจร่วมกันแล้วก็จะนำไปสู่การปฏิบัติที่สำคัญ 4 ประการที่เกี่ยวข้องกันเป็นวงจร คือ

การพัฒนาแผนการปฏิบัติเพื่อปรับปรุงสิ่งที่ปัญหา ซึ่งเป็นการปฏิบัติงานที่มีโครงสร้างและแนวทาง การวางแผนต้องมีความยืดหยุ่น และต้องคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตที่อาจส่งผลกระทบต่อแผนที่กำหนดไว้

การปฏิบัติตามแผน ซึ่งเป็นการดำเนินการตามแนวทางที่ได้กำหนดไว้อย่างละเอียด รอบคอบ และมีการควบคุมอย่างสมบูรณ์

การสังเกตผลการปฏิบัติ เป็นการบันทึกข้อมูลหลักฐาน หรือร่องรอยต่างๆ อย่างมีวิจาร์ณญาณเกี่ยวกับผลที่ได้จากการปฏิบัติ โดยอาจใช้วิธีการวัดแบบต่างๆ เข้ามาช่วย ซึ่งสารสนเทศจากการสังเกตนี้จะนำไปสู่การสะท้อนและปรับปรุงการปฏิบัติอย่างเข้าใจถูกทิศทาง

การสะท้อนย้อนผลการปฏิบัติ เป็นกระบวนการทบทวนการปฏิบัติจากบันทึกที่ได้จากการสังเกตว่าได้ผลเป็นอย่างไร มีปัญหาหรือข้อขัดแย้งอย่างไร เพื่อเป็นพื้นฐานการวางแผนในวงจรต่อไป

ดังนั้นองค์ประกอบของกระบวนการวิจัยปฏิบัติการของมหาวิทยาลัย Deakin จึงประกอบด้วยจุดสำคัญทั้ง 4 จุด ดังกล่าวมาคือ การวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Action) การสังเกตผล (Observation) และการสะท้อนผล (Reflection) ซึ่งมีการเคลื่อนไหวลักษณะ “เกลียวสว่าน” ไปในจุดทั้ง 4 จุด ไม่อยู่นิ่ง และไม่จบลงด้วยตัวเอง

กระบวนการวิจัยปฏิบัติการของ David Ebbutt

กระบวนการวิจัยปฏิบัติการของ Kemmis และ Elliot ว่าเป็นการประยุกต์ขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการของ Lewin มาใช้ซึ่งไม่ใช่เป็นเพียงแค่การศึกษาข้อเท็จจริงที่มีอยู่ แต่ยังรวมถึงการศึกษาข้อเท็จจริงเพื่อนำมาประกอบการอภิปราย การหาข้อสรุปการกำหนดระยะเวลาการตรวจสอบความเป็นไปได้ ซึ่งการวิจัยปฏิบัติการทั้ง 3 รูปแบบ นั้น พิจารณาจะพบว่าหากนักวิจัยต้องการที่จะย้อนกลับไปยังจุดเริ่มต้นอีกครั้ง นักวิจัยต้องดำเนินการวิจัยซ้ำรอยตามขั้นตอนเดิม

ประเด็นดังกล่าว เอบบัทท์ เสนอว่า แนวทางที่เหมาะสมในกระบวนการวิจัยปฏิบัติการคือ การพิจารณาแต่ละขั้นตอนว่าขั้นตอนใดจะสำเร็จ หรือไม่สำเร็จ โดยดูได้จากข้อมูลย้อนกลับขณะดำเนินการ หากขั้นตอนใดสำเร็จก็ดำเนินการต่อ แต่ถ้าขั้นตอนใดไม่สำเร็จก็ปรับเปลี่ยนแผนใหม่เฉพาะขั้นตอนนั้น ไม่ต้องย้อนกลับไปยังจุดเริ่มต้นใหม่ ซึ่งรูปแบบการวิจัยปฏิบัติการที่ใช้ใน

การจัดการศึกษาของเอบบัทท์

สำหรับรูปแบบของ เอบบัทท์ การดำเนินการวิจัยปฏิบัติการเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ นั้น ประกอบด้วยกิจกรรมหลายกิจกรรม นอกจากนี้ขณะดำเนินการวิจัยยังสามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่องไปในแนวเส้นตรง ถ้ากิจกรรมที่กำหนดไว้สามารถปฏิบัติได้บรรลุจุดประสงค์ ในทางตรงข้ามถ้ากิจกรรมนั้นไม่เหมาะสม นักวิจัยก็สามารถปฏิบัติได้ 2 กรณี คือ (1) ปรับปรุง แก้ไขแนวคิดทั่วไป (2) จะปรับปรุง แก้ไข แผนงาน ทั้งหมดก็ได้

กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการของ James McKernan

การวิจัยปฏิบัติการที่ชี้เฉพาะระยะเวลาในการปฏิบัติงาน และกิจกรรมเป็นหลักโดยวงจรปฏิบัติที่ 1 เริ่มจากการระบุปัญหาที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติ และมีการปรับปรุงการปฏิบัติงานนั้นเมื่อปฏิบัติจนครบวงจรแล้ว ก็เริ่มระบุปัญหาในการปฏิบัติงาน และกิจกรรมใหม่ในวงจรปฏิบัติที่ 2 และต่อไปเรื่อยๆ

กิจกรรมในแต่ละวงจรประกอบด้วย

1. การนิยามปัญหาในสถานการณ์ที่นักวิจัยประสบอยู่ในการปฏิบัติงาน
2. การประเมินความต้องการจำเป็นที่จะปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงาน
3. การกำหนดสมมติฐานเป็นการกำหนดผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหลังจากได้มี

การ

ปฏิบัติแล้ว

4. พัฒนาแผนปฏิบัติซึ่งต้องละเอียดรอบคอบ
5. ลงมือปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ ซึ่งต้องมีการบันทึกข้อมูลไว้
6. ประเมินผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ
7. สะท้อนผลปฏิบัติ อธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นและทำความเข้าใจ
8. ตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมในช่วงเวลาต่อไป

จากกระบวนการวิจัยปฏิบัติการที่กล่าวมาทั้งหมด 5 กระบวนการนั้น จะเห็นว่า มักจะเริ่มต้นด้วยการกำหนดปัญหา หรือจุดที่ต้องการปรับปรุงแก้ไข แล้วนำไปสู่ขั้นตอน ใหญ่ๆ 3 ขั้น คือการวางแผน การลงมือปฏิบัติตามแผน และการประเมินผลการปฏิบัติ ซึ่ง คือการปฏิบัติงานที่เป็นระบบนั่นเอง แต่จุดเด่นของการวิจัยปฏิบัติการนอกเหนือจากความเป็น ระบบแล้ว คือ การดำเนินการนั้นจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วม และการร่วมมือกันทำงานเป็น กลุ่ม รวมทั้งต้องมีการสะท้อนผลเพื่อการปรับปรุงสิ่งที่กำลังดำเนินการให้เกิดการ เปลี่ยนแปลง หรือให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ซึ่ง (Kemmis and McTaggart, 1988 : 11-12) ได้ กล่าวถึงหลักการพิจารณาว่าเป็นกระบวนการวิจัยปฏิบัติการหรือไม่อยู่ 4 ประการ คือ

1. เป็นการปฏิบัติที่ไม่ใช่สิ่งที่ทำตามปกติ แต่ต้องทำเป็นระบบ และได้รับความร่วมมือจากกลุ่ม
2. ไม่เป็นเพียงการแก้ปัญหาที่กำลังประสบอยู่เท่านั้น แต่ต้องเกิดมาจากแรง กระตุ้นที่ต้องการปรับปรุงพัฒนางานที่ตนเองปฏิบัติอยู่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
3. ไม่ใช่การปรับปรุงพัฒนางานของผู้อื่น แต่เป็นงานของกลุ่มตนเองที่มี บทบาทหน้าที่อยู่
4. การวิจัยปฏิบัติการ ไม่ใช่วิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่จะมองในแง่การทดสอบ สมมติฐานเพื่ออธิบายสภาพการณ์อย่างเดียว แต่ต้องเป็นระบบที่หมุนไปเรื่อยๆ เพื่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงทั้งตัวนักวิจัย และสถานการณ์แวดล้อม

ดังนั้นในการวิจัยปฏิบัติการของนักวิจัย ก็ควรต้องคำนึงถึงและพิจารณา กระบวนการที่ได้ลงมือปฏิบัติว่าสอดคล้องเป็นไปตามหลักการดังกล่าวมานี้หรือไม่ เพื่อให้ เป็นการวิจัยปฏิบัติการที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการปฏิบัติงานหรือ แก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง

บริบทของโรงเรียนประชาพัฒนา

1. สภาพปัจจุบันปีการศึกษา 2552

โรงเรียนประชาพัฒนา เป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในระดับช่วงชั้นที่ 3-4 จัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 เป็นโรงเรียนสหศึกษา ขนาดกลาง ตั้งอยู่เลขที่ 73 หมู่ 4 บ้านหนองอิหมัน ตำบลประชาพัฒนา อำเภอบึงสามพัน จังหวัดมหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ 44120 หมายเลขโทรศัพท์ 043-706047 เนื้อที่ 50 ไร่ เขตพื้นที่บริการจำนวน 9 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองอิหมัน บ้านโคกสะอาด บ้านประแหง บ้านหนองเหล่า บ้านหนองข่า บ้านหนองสระ บ้านประชาอาสา บ้านประชาสามัคคี บ้านประชาพัฒนา บ้านน้ำเกลือ บ้านเหล่าราษฎร์

สภาพชุมชนรอบบริเวณโรงเรียนมีลักษณะเป็นชุมชนขนาดเล็กในชนบทมีประชากรประมาณ 6,000 คน บริเวณใกล้เคียงโรงเรียน ได้แก่ หมู่บ้าน วัด และพื้นที่นาของเกษตรกร อาชีพหลักของชุมชน คือ ทำนา ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ผู้ปกครองส่วนใหญ่ จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 95 ประกอบอาชีพทำนา ร้อยละ 5 ประกอบอาชีพอย่างอื่น ฐานะทางเศรษฐกิจ รายได้อยู่ในเกณฑ์ต่ำโดยเฉลี่ยต่อปี 10,000 บาท ผู้ปกครองส่วนใหญ่ต้องอพยพเข้าไปทำงานที่กรุงเทพฯ ส่วนลูกหลานปล่อยให้ตามลำพังหรืออยู่กับญาติ พอถึงฤดูการทำนาถึงกลับมาบ้าน โอกาสและข้อจำกัดของทางโรงเรียน เป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชนซึ่งมีเขตพื้นที่บริการติดต่อกับโรงเรียนประจำอำเภอ นักเรียนที่เข้าเรียนที่โรงเรียนประชาพัฒนา เป็นเด็กนักเรียนที่ประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ฐานะทางครอบครัวยากจน ผู้ปกครองส่วนใหญ่จะให้ความร่วมมือในการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาเป็นอย่างดี เป็นชุมชนที่มีความร่วมมือในการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาเป็นอย่างดี เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ซึ่งทางโรงเรียนได้ให้นักเรียนปฏิบัติตามให้คำกล่าวของโรงเรียนที่ว่า “คนดีศรีประชา” ประกอบด้วย

1. ตรงต่อเวลา ปฏิบัติตามกติกาของสังคม
2. ยิ้มไหว้ทักทาย แต่งกายถูกระเบียบ
3. เก่งกล้าทางจริยธรรม
4. เป็นผู้นำแห่งความซื่อสัตย์
5. รักบ้านเกิด เชิดชูสถาบัน
6. ยึดมั่นกตัญญู บูชาผู้มีพระคุณ
7. ทิ้งขยะถูกที่เป็นศักดิ์ศรีชาวประชา

8. มีจิตสาธารณะพิทักษ์สมบัติส่วนรวม
9. เข้าแถวตามลำดับ ก่อนเข้ารับบริการ
10. ก้าวหน้าทันสมัย ใฝ่ใจความรู้
11. เห็นคุณค่าของเงิน รู้กินรู้เก็บ
12. เท่แบบคนรุ่นใหม่ ห่างไกลยาเสพติด

2. ภารกิจ โรงเรียนมีภารกิจจัดการเรียนการสอน ดังนี้

- 2.1 ช่วงชั้นที่ 3 : ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3
- 2.2 ช่วงชั้นที่ 4 : ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6

โดยจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันทั้งบุคคลที่มีความสามารถพิเศษ และบุคคลที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ไม่เสียค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาเน้นการจัด กิจกรรมให้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงมากที่สุดฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ ทำเป็น คิดเป็น รวมทั้งการปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตร โดยยึดแนวทางการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1. พัฒนาระบบการเรียนรู้อุ้ และจัดหาแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยปลูกฝังจิตสำนึกเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์ เป็นประมุข

2. พัฒนาทักษะในการดำรงชีวิตของนักเรียนในด้านความรู้พื้นฐาน การแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง และการสร้างองค์ความรู้ใหม่ รวมทั้งมีคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตตามวิถีของคนไทย

3. ข้อมูลครู บุคลากรทางการศึกษาและนักเรียน

ตารางที่ 1 ข้อมูลบุคลากร โรงเรียนประชาพัฒนา ปีการศึกษา 2552

ประเภทบุคลากร	ระดับการศึกษา				
	ชาย	หญิง	ต่ำกว่า ป.ตรี	ป.ตรี	สูงกว่า ป.ตรี
ผู้บริหาร	2	-	-	1	1
ครูประจำการ	9	13	-	22	-
นักการภารโรง	2	-	2	-	-
รวม	13	13	2	23	1

ตารางที่ 2 ข้อมูลนักเรียนโรงเรียนประชาพัฒนา ปีการศึกษา 2552

ระดับชั้น	กำลังคนในปี 2552			
	จำนวน			
	นักเรียน			ห้องเรียน
	ชาย	หญิง	รวม	
มัธยมศึกษาปีที่ 1	36	38	74	2
มัธยมศึกษาปีที่ 2	47	59	106	3
มัธยมศึกษาปีที่ 3	71	60	131	3
มัธยมศึกษาปีที่ 4	37	24	61	2
มัธยมศึกษาปีที่ 5	70	80	150	3
มัธยมศึกษาปีที่ 6	65	60	125	3
รวม	326	321	647	16

4. ทิศทางการจัดการศึกษา

4.1 วิสัยทัศน์

บุคลากรทุกคนเป็นคนดี เก่ง มีสุข มีความรับผิดชอบ มีวินัย ใฝ่หาความรู้คู่คุณธรรม มีการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากชุมชน

4.2 พันธกิจ

4.2.1 จัดทำระบบสารสนเทศ แผนงานและโครงการเพื่อพัฒนาระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

4.2.2 เสริมสร้างและพัฒนานุเคราะห์ให้เป็นคนดีคุณลักษณะที่พึงประสงค์

4.2.3 พัฒนางานวิชาการ เพื่อให้สัมฤทธิ์ผลการเรียนสูงขึ้นทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ทุกช่วงชั้นเรียน

4.2.4 จัดกระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลาย โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

4.2.5 พัฒนาสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียน

4.2.6 เน้นพัฒนาผู้เรียนด้านภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ศิลปะ ดนตรี กีฬา คอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยี

4.2.7 ประสานสัมพันธ์กับชุมชนในการระดมทรัพยากรจากท้องถิ่นในการจัดการศึกษา

4.2.8 พัฒนาระบบการประกันคุณภาพ และระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

4.3 เป้าประสงค์

4.3.1 โรงเรียนมีระบบสารสนเทศ แผนงาน โครงการที่ชัดเจน สามารถใช้ในการบริหาร จัดการ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2551

4.3.2 นักเรียนทุกคนรับการเสริมสร้าง และพัฒนาให้เป็นคนดีและผ่านเกณฑ์การประเมินตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์

4.3.3 นักเรียนแต่ละช่วงชั้นมีผลการเรียนเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 2.5

4.3.4 ครูทุกคนสามารถจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

4.3.5 จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

4.3.6 เน้นพัฒนาผู้เรียนด้านภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์

4.4 กลยุทธ์

4.4.1 ส่งเสริมให้ครู อาจารย์มีความรู้ สามารถในการพัฒนาตนเอง เพื่อจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

4.4.2 ส่งเสริมและพัฒนาคือความร่วมมือระหว่างชุมชนกับโรงเรียน ในการจัดและพัฒนาการศึกษาทุกด้านอย่างต่อเนื่อง

4.4.3 พัฒนาผู้เรียนให้ได้คุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา

4.4.4 พัฒนาระบบบริหารและการจัดการ

5. แนวทางการพัฒนาในอนาคตของโรงเรียนประชาพัฒนา

5.1 แผนพัฒนาบุคลากร พัฒนาครูให้มีคุณสมบัติ คุณภาพตามมาตรฐานวิชาชีพ มีการพัฒนาในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ด้านการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาและการบริหารจัดการ และส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเพื่อการเรียนรู้ สนับสนุนให้ครูจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

5.2 แผนการจัดการทรัพยากร จัดหางบประมาณในการพัฒนาการจัดการศึกษาในโรงเรียนจากชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เพื่อพัฒนาเทคโนโลยี ห้องสมุด และแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย

5.3 แผนการจัดหาอัตรากำลัง โรงเรียนทำการสำรวจข้อมูลบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อช่วยเป็นวิทยากรภายนอก

5.4 แผนพัฒนากระบวนการเรียนรู้และจัดหาแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยปลูกฝังจิตสำนึกที่เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข พัฒนาทักษะในการดำเนินชีวิตของนักเรียนในด้านความรู้พื้นฐาน การแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง และการสร้างองค์ความรู้ใหม่ รวมทั้งมีคุณธรรมจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตตามวิถีไทย

ผู้วิจัยในฐานะผู้รับผิดชอบงานกิจการนักเรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญ ของการเสริมสร้างวินัยนักเรียนให้เกิดในสถานศึกษา เป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องดำเนินการ พัฒนา วางแผนหาแนวทางในการปลูกฝังความมีวินัย ในตนเองของนักเรียน เพื่อสร้างให้เกิดขึ้นกับนักเรียนทุกคนโดยให้เกิดจากอำนาจภายในของตนเอง ไม่ใช่อำนาจภายนอก หรือการบังคับ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างความมีวินัยในตนเองของนักเรียนโรงเรียนประชาพัฒนา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 โดยให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าร่วมวางแผน และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา เพื่อนำผลที่ได้จากการวิจัยไปปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างความมีวินัยในตนเองของนักเรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากสภาพการปัจจุบันของสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงของการแต่งกายของนักเรียนและนักศึกษาเหมาะสม ไม่กับสถานการณ์ปัจจุบัน ดังนั้นกระทรวงศึกษาธิการ ได้ออกกฎระเบียบต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้คณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการกำกับและสนับสนุน เกี่ยวกับการแต่งกายและความประพฤติของนักเรียนและนักศึกษา โดยนักเรียนและนักศึกษาต้องประพฤติตนอยู่ในระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน (กระทรวงศึกษาธิการ. 2542 : 42)

คุณธรรมและจริยธรรมตามทัศนะของคนทั่วไป คำว่า คุณธรรมจริยธรรมที่มีความหมายใกล้เคียงกันหรืออาจใช้แทนกันได้ ความหมายโดยรวมของคำทั้งสองนี้ หมายถึง ความประพฤติที่ดีงาม อันมีรากฐานเริ่มต้นจากปรัชญาความคิดที่ถูกต้อง ประกอบกับมีค่านิยม

ที่ถูกต้อง และเมื่อประพาศแล้วเป็นเหตุก่อให้เกิดความรู้สึกที่ตึงตางทั้งต่อนองและต่อผู้อื่น คุณธรรมจริยธรรมเป็นเครื่องควบคุมและกำกับการประพาศของคนในสังคม ให้มีความรู้สึกนึกคิดและแสดงออกในสิ่งที่ตึงตาง ก่อให้เกิดประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเอง ผู้อื่น และสังคม ส่วนรวมจุดมุ่งหมายสูงสุดของการมีคุณธรรมจริยธรรมในสังคม ให้ทุกชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสันติและมีความสุข (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2545, หน้า 62)

1. งานวิจัยในประเทศ

กฤษณะ ชาซุม (2548 : 86) ได้ศึกษา การพัฒนาการดำเนินงานความมีวินัยของนักเรียนด้านการรักษาความสะอาด โรงเรียนบ้านเหล่าคือ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ก่อนการพัฒนา นักเรียนแต่งกายไม่สะอาดเรียบร้อยและถูกต้อง บริเวณทั่วไปของโรงเรียนสกปรก นักเรียนขาดวินัยในตนเอง การพัฒนาการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมวินัยนักเรียนโดยใช้กลยุทธ์ในการพัฒนา คือ การจัดกิจกรรมและการนิเทศโดยการกำกับ ติดตาม ดูแล และการปฏิบัติงาน ปรากฏว่าด้านการรักษาความสะอาดตนเอง ทำให้นักเรียนได้รู้จักการมีวินัยในตนเองเกี่ยวกับการรักษาความสะอาดร่างกาย โดยการทำให้เล็บมือสั้นและสะอาด แขน ขาสะอาด การตัดผมสั้นตามระเบียบของโรงเรียน การแปรงฟันหลังอาหารกลางวัน การแต่งกายด้วยเครื่องแต่งกายที่สะอาด การรักษาความสะอาดสิ่งแวดล้อม ทำให้นักเรียนได้รู้จักการมีวินัยในตนเองเกี่ยวกับการรักษาความสะอาดสิ่งแวดล้อม โดยการทิ้งขยะให้ถูกที่ การทำความสะอาดห้องเรียนและบริเวณภายในโรงเรียน

นออุณ กัญยาสนธิ์ (2548 : 80-83) ได้ศึกษา การพัฒนาการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างวินัยนักเรียนในตนเองของนักเรียน โรงเรียนอุตสาหกรรมป่าไม้ อำเภอเมืองฯ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า การใช้กลยุทธ์การประชุมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน และการนิเทศ กำกับ ติดตาม ผลนักเรียนกลุ่มเป้าหมายแต่งกายถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียน สะอาดเรียบร้อย รู้จักทำความสะอาดห้องเรียนและสภาพแวดล้อมโรงเรียน เป็นผู้มีวินัยในตนเองด้านการรักษาความสะอาดได้ทุกคน

วิฑูรย์ โพธิ์เตมีย์ (2548 : 108-110) ได้ศึกษา การพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างวินัยนักเรียนด้านการรักษาความสะอาด โรงเรียนแกเปะราษฎร์นิยม อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ก่อนการพัฒนา นักเรียนขาดวินัยในด้านการรักษาความสะอาด การพัฒนาด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ (AIC) เป็นการดำเนินงานเสริมสร้างวินัยนักเรียนที่สามารถดำเนินกิจกรรมได้สอดคล้อง เหมาะสม ทุกคนมีส่วนร่วมในการระดมความคิด เห็นคุณค่าในการทำงาน ส่งผลให้นักเรียนมีวินัยด้านการรักษาความสะอาดดีขึ้น

การจัดกิจกรรมเสริมสร้างวินัยนักเรียน ส่งผลให้นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น การนิเทศการจัดกิจกรรมเสริมสร้างวินัยนักเรียน ปรากฏว่า นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านการรักษาความสะอาดทั้งร่างกาย เครื่องแต่งกายเพราะว่าการดำเนินการแก้ปัญหาได้ดำเนินการเป็นทีมที่มีบุคคลหลายฝ่ายมาร่วมดำเนินการ และการได้รับความร่วมมือด้วยดีจากคณะครูผู้ปกครองและนักเรียนทุกคน

ทวีศักดิ์ มาลา (2549 : 93) ได้ศึกษา การพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างวินัยในตนเองของนักเรียนโรงเรียนวังหลวงพิทยาสรรพ์ กิ่งอำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย พบว่า การจัดกิจกรรมตามแนวปฏิบัติการเสริมสร้างวินัยในตนเอง ทำให้เกิดการเสริมสร้างวินัยให้เกิดขึ้นแก่นักเรียนในการควบคุมพฤติกรรมการมีวินัยในตนเองซึ่งวินัยที่ดี ควรเป็นหลักการส่งเสริมให้กับนักเรียน ครู ผู้บริหารโรงเรียนได้สร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของครู เกี่ยวกับการกำกับ ดูแลพฤติกรรมของนักเรียน ครูทุกคนควรมีความตระหนักและมีความรับผิดชอบทั้งในและนอกโรงเรียน ประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี ตลอดจนเอาใจใส่ดูแลในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมเพื่อให้นักเรียนเป็นคนเก่ง คนดี สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

พุด จงกลรัตน์ (2549 : 123-125) ได้ศึกษา การพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างวินัยนักเรียนด้านการรักษาความสะอาด โรงเรียนบ้านบ่อโนนมะคำวิทยาคาร อำเภอกลมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ก่อนการพัฒนาให้นักเรียนขาดวินัย โดยเฉพาะวินัยด้านความสะอาด สาเหตุที่นักเรียนมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์เกิดจากการหย่อนยานด้านวินัยขาดการเอาใจใส่จากครู ครูไม่มีแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจน กลยุทธ์ที่ใช้ในการพัฒนา คือ การนิเทศโดยใช้กิจกรรมกลุ่มสี่พัฒนา และกิจกรรมการประกวดนักเรียนด้านการแต่งกายและสุขภาพดี ปรากฏว่า นักเรียนกลุ่มเป้าหมายแต่งกายถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียน ไม่สวมเครื่องประดับ ทรงผมถูกต้องตามระเบียบ และการแต่งหน้ามาเรียนลดน้อยลง ด้านความสะอาด นักเรียนมีความตั้งใจและเอาใจใส่ในการทำความสะอาด มีการร่วมมือกันในกลุ่มที่รับผิดชอบ นักเรียนมาโรงเรียนเร็วขึ้น ห้องเรียนและบริเวณโรงเรียนที่รับผิดชอบสะอาดเป็นระเบียบ มีการทิ้งขยะเป็นที่ ไม่หลบหนีการเรียนและมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบทำงานในส่วนรวม

สว่าง คุณมี (2549 : 87) ได้ศึกษา การพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างวินัยด้านความมีระเบียบเรียบร้อย ด้านความสะอาด และด้านสร้างนิสัยของนักเรียน โรงเรียนชุมชนหนองแปนหินโงมวิทยา อำเภอภูซำ จังหวัดอุดรธานี พบว่า ก่อนการพัฒนาให้นักเรียน

ขาดวินัย 3 ด้าน คือ ด้านความมีระเบียบเรียบร้อย ด้านความสะอาด และด้านสร้างนิสัยของนักเรียน กลยุทธ์ที่ใช้ในการพัฒนา คือ การประชุมปฏิบัติการ เพื่อสร้างความเข้าใจในการพัฒนางานเสริมสร้างวินัยให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน การนิเทศภายใน เพื่อกำกับ ติดตาม การพัฒนาการดำเนินงาน การเยี่ยมบ้านนักเรียน เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูกับผู้ปกครอง ปรากฏว่า ผลการดำเนินการพัฒนาทำให้นักเรียนมีวินัยด้านความมีระเบียบเรียบร้อย ด้านความสะอาด และด้านสร้างนิสัยดีขึ้น

ทินกร วิลาวัลย์ (2550 : 72-77) ได้ศึกษาการดำเนินงานตั้งแต่เริ่มศึกษาค้นคว้าในช่วง 16 กุมภาพันธ์ 2550 - 10 มิถุนายน 2550 โดยใช้เครื่องมือแบบสังเกต แบบสอบถาม แบบประเมินและแบบบันทึก เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาด้านระเบียบวินัยในตนเองของนักเรียน โรงเรียนหนองอารีพิทยา อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ จะเห็นได้ว่าเริ่มโครงการนักเรียนยังมีพฤติกรรมที่ยังขาดระเบียบวินัยในตนเอง หลังจากมีการเริ่มโครงการนักเรียนได้รับการเสริมสร้างและพัฒนาการดีขึ้นเล็กน้อย และก็มีการพัฒนาดีขึ้นเป็นระยะ ๆ ตามลำดับ เนื่องจากทางผู้ศึกษาค้นคว้าได้ดำเนินการเป็น 2 วงรอบ จึงได้สรุปข้อมูลรวมเป็น 2 วงรอบ ซึ่งสามารถสรุปในภาพรวม กล่าวคือ

ด้านการแต่งกาย นักเรียนแต่งกายถูกต้องตามระเบียบทุกวัน มีเครื่องแต่งกายครบทุกคน ดูแลความเรียบร้อยของเครื่องแต่งกายสม่ำเสมอทำให้เห็นภาพความมีวินัยในด้านการแต่งกายซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาวินัยนักเรียน

ด้านสัมมาคารวะ นักเรียนมีสัมมาคารวะดีขึ้นกว่าเดิมมาก เช่น ทุกครั้งที่พบเห็นครูนักเรียนจะเดินเข้ามาไหว้และกล่าวทักทายครู ส่งผลให้นักเรียนรู้จักการยกมือไหว้พ่อ แม่หรือผู้ใหญ่ทั่วไป นอกจากนี้นักเรียนยังมีมารยาทในการไหว้ มารยาทในการสนทนากับครูด้วยความอ่อนน้อมแสดงออกถึงการมีสัมมาคารวะ รวมไปถึงการส่งงานครูที่กระทำอย่างระมัดระวังและการรับของจากครูอย่างอ่อนน้อม ทำให้ครูมีความพึงพอใจมากและประทับใจที่นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดีขึ้น

ด้านความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย นักเรียนรับผิดชอบการทำ ความสะอาดห้องเรียนและบริเวณต่าง ๆ ของโรงเรียนดีขึ้น ทำให้ห้องเรียนและโรงเรียน สะอาดขึ้นเป็นที่พึงพอใจมาก จะเห็นได้ว่ามีการพัฒนาและเสริมสร้างวินัยในตนเองในด้านต่าง ๆ ดีขึ้นเป็นระยะ ๆ นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ดีขึ้น การศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ ประสบผลสำเร็จเป็นที่พึงพอใจมาก

ศุภจน์ สมนุไพบุลย์ (2550 : 113-118) ได้ศึกษา การพัฒนาการดำเนินงาน ความมีวินัยของนักเรียนด้านการรักษาความสะอาด โรงเรียนบ้านเหล่าคือ อำเภอเมือง จังหวัด กาฬสินธุ์ พบว่า ก่อนการพัฒนา นักเรียนแต่งกายไม่สะอาดเรียบร้อยและถูกต้อง บริเวณทั่วไป ของโรงเรียนสกปรก นักเรียนขาดวินัยในตนเอง การพัฒนาการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมวินัย นักเรียนโดยใช้กลยุทธ์ในการพัฒนา คือ การจัดกิจกรรมและการนิเทศโดยการกำกับ ติดตาม คูแดูแล และการปฏิบัติงาน ปรากฏว่าด้านการรักษาความสะอาดตนเอง ทำให้นักเรียนได้รู้จัก การมีวินัยในตนเองเกี่ยวกับการรักษาความสะอาดร่างกาย โดยการทำให้เล็บมือสั้นและสะอาด แขน ขาสะอาด การตัดผมสั้นตามระเบียบของโรงเรียน การแปรงฟันหลังอาหารกลางวัน การแต่งกายด้วยเครื่องแต่งกายที่สะอาด การรักษาความสะอาดสิ่งแวดล้อม ทำให้นักเรียนได้ รู้จักการมีวินัยในตนเองเกี่ยวกับการรักษาความสะอาดสิ่งแวดล้อม โดยการทิ้งขยะให้ถูกที่ การทำความสะอาดห้องเรียนและบริเวณภายในโรงเรียน

2.2 งานวิจัยต่างประเทศ

แคนนอน (Cannon. 2000 : 12) ได้ศึกษา สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาด้าน วินัย และแนวทางการแก้ปัญหาด้านวินัยของโรงเรียนประถมศึกษาในเมือง Mount Olympus โดยเน้นการศึกษาปัญหาหลัก 3 ด้าน คือ นักเรียนวินัยและผลของวินัยต่อบรรยากาศของ โรงเรียน และองค์ประกอบที่จำเป็นในการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับวินัย นอกจากนี้ยังได้ สสำรวจความสัมพันธ์เกี่ยวข้องของผู้ปกครองกับโรงเรียน ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยจำนวนมาก สามารถใช้เป็นรากฐานในการสร้าง นโยบายเกี่ยวกับวินัยของโรงเรียนให้เป็นที่ยอมรับอย่าง กว้างขวาง ทุกฝ่ายได้มีความคาดหวังเกี่ยวกับการสร้างเสริมการที่พฤติกรรมเชิงบวกของ นักเรียน ตลอดจนผู้มีส่วนร่วมได้เสียในการจัดการศึกษาได้รับรู้ผลกระทบที่เกิดขึ้น อัน เนื่องจากการมีพฤติกรรมเชิงลบของนักเรียน ผลการศึกษาที่สำคัญ คือ การมีส่วนร่วมของ ผู้ปกครองเกี่ยวกับการสร้างเสริมวินัยของนักเรียนมีผลทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมเชิงบวกมาก ขึ้น

สตอลลิงส์ (Stalling. 2001 : 3017-A) ได้ศึกษา ความแตกต่างของ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน และการเข้าชั้นเรียนของนักเรียนเชื้อสายลาตินอเมริกัน ก่อนและหลังการใช้ระเบียบการแต่งกายมาตรฐานในโรงเรียนมัธยมในเมือง ในรัฐเท็กซัส ภาคตะวันออกเฉียงใต้ โดยใช้แบบวัดทักษะทางวิชาการของรัฐเท็กซัส ผลการศึกษา พบว่า

1. มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระหว่างการนำระเบียบการแต่งกาย มาใช้กับการมีคะแนนสอบความสามารถทางวิชาการเพิ่มขึ้น ของนักเรียนเชื้อสายลาตินอเมริกัน

2. ไม่มีความสัมพันธ์เชิงสถิติ ระหว่างการนำระเบียบการแต่งกายมาใช้กับการเข้าชั้นเรียนเพิ่มขึ้นของนักเรียนเชื้อสายลาตินอเมริกัน

3. กิจการจะไม่มีหลักการใดไม่ได้ ที่จะสนับสนุนให้มีการนำระเบียบการแต่งกายมาใช้เพิ่มวัตถุประสงค์ในการเพิ่มพูนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเชื้อสายลาตินอเมริกัน แต่มีเหตุผลที่สนับสนุนให้มีการนำระเบียบการแต่งกายมาใช้ อาจมีส่วนช่วยทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการเข้าชั้นเรียนของนักเรียนเชื้อสายอเมริกันเพิ่มขึ้น

เอลคิสโซ (Enciso. 2001 : 961) ได้ศึกษา วิจัยทัศนเกี่ยวกับระเบียบวินัยของนักเรียน : เจตคติของนักเรียน ครู และผู้บริหาร

พบว่า มีเจตคติสอดคล้องกันว่าการปฏิบัติตามระเบียบวินัย ไม่มีผลต่อการป้องกันหรือเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ส่วนผู้บริหารมีเจตคติว่าครูผู้สอนเป็นกลุ่มแรกที่ทำให้นโยบายด้านระเบียบวินัยประสบความสำเร็จ ซึ่งขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของการจัดการของอาจารย์ที่ปรึกษาเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดต่อการส่งเสริมให้มีวินัย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และทบทวนวรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง แสดงให้เห็นว่า ระเบียบวินัยในโรงเรียนเป็นสิ่งที่มิใช่ประโยชน์ต่อนักเรียนและโรงเรียนในการที่จะพัฒนาบุคลิกภาพของนักเรียนให้เป็นที่พึงประสงค์ของสังคม สมควรที่ทุกฝ่ายจะให้ความร่วมมือกันดำเนินการปลูกฝังวินัยแก่นักเรียนอย่างจริงจัง และต่อเนื่องบริหารเพื่อให้บุคลากรของโรงเรียนได้ดูแลปัญหาด้านวินัยของนักเรียน อย่างเต็มที่ช่วยให้นักเรียนได้ทราบความตั้งใจจริงที่จะแก้ไขปัญหของโรงเรียน ไม่ใช่เป็นการจับผิดแต่เป็นการส่งเสริมช่วยเหลือสนับสนุน ให้นักเรียนได้แก้ไขความประพฤติของตนเอง และพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนและคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน

ดิซฮานี (Dzihani. 2002 : 842) ได้ศึกษาบทบาทของระเบียบวินัยที่มีต่อการจัดการในโรงเรียนและห้องเรียน พบว่า เกิดจากการจัดการของโรงเรียนที่ดี เช่น นโยบายสภาพห้องเรียน บทบาทของครูผู้สอน คณะกรรมการบริหารโรงเรียน ตัวแทนของนักเรียน และกฎระเบียบวินัยที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเป็นแบบอย่างที่ดี ของคณะกรรมการบริหารโรงเรียนล้วนเป็นองค์ประกอบต่อการรักษากฎระเบียบวินัยของโรงเรียน ประการสำคัญ คือ ได้รับความร่วมมือของนักเรียนและผู้ปกครองจึงประสบผลสำเร็จได้

ฮามิลตัน (Hamilton, 2005 : 4162-A) ได้ศึกษาประสิทธิภาพการดำเนินงานระบบการจัดระเบียบวินัยจาก 7 ห้องเรียนและยุทธศาสตร์ 16 ประการของครูใหม่ ปัญหาที่มีต่อครูเกี่ยวข้องกับระยะเวลาประสบการณ์ทำงานว่าอย่างไร จึงจะสามารถจัดการปัญหาพฤติกรรมนักเรียนได้ครูที่ทำงานเป็นปีแรกต้องรับผิดชอบเต็มที่ ในการดำเนินกระบวนการที่สนองต่อความต้องการของเด็ก กระบวนการดังกล่าวได้แก่ ความสามารถในการจัดการพฤติกรรมผู้เรียน และพอเหมาะต่อเวลา ความท้าทายในการทำงานของครู เพื่อให้ได้รับผลสัมฤทธิ์ คือ สนองความต้องการของนักเรียนได้นั้น ต้องขึ้นอยู่กับความปลอดภัยและรักษาระดับการเรียนรู้ไม่ให้เกิดการก่อควมในชั้นเรียนขึ้น รักษาสภาพแวดล้อมทางการเรียนที่เป็นอิสระ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศการพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างวินัยนักเรียนให้เกิดขึ้นกับนักเรียนในโรงเรียน ถือเป็นหน้าที่ของบุคลากรทุกฝ่าย ทุกคนที่เกี่ยวข้องในสถานศึกษา เพราะเมื่อนักเรียนเป็นผู้ที่มีวินัยในตนเองในด้านต่าง ๆ แล้วย่อมส่งผลให้ นักเรียนสามารถประพฤติปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของโรงเรียนเป็นคนดีของสังคมได้ ย่อมส่งผลประเทศไทยมีสมาชิกของประเทศเป็นคนดี โรงเรียนสามารถผลิตคนดีได้ สามารถดำเนินกิจกรรม งานต่าง ๆ ไปได้ด้วยความสงบเรียบร้อย ประสบผลสำเร็จ และเมื่อ โรงเรียนสามารถปลูกฝังนักเรียนให้ประพฤติตนในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสมได้แล้วย่อมส่งผลให้นักเรียนเจริญเติบโตเป็นพลเมืองดีของประเทศต่อไป อันจะเกิดประโยชน์อย่างยิ่งแก่ตนเองและแก่สังคมเป็นส่วนรวมในอนาคต จึงเป็นภาระหน้าที่ของโรงเรียนหรือสถานศึกษาที่จะช่วยให้นักเรียนเกิดวินัยเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพของชาติ ผู้วิจัยในฐานะครูผู้สอนใน โรงเรียนประชาพัฒนา และรับผิดชอบกิจการนักเรียน มีความสนใจที่จะพัฒนา ปลูกฝัง ระเบียบวินัยที่ดีให้เกิดขึ้นกับนักเรียน โรงเรียนประชาพัฒนา เพื่อพัฒนาสมาชิกของชาติไทยให้เป็นผู้ที่มีคุณภาพด้านวินัยต่อไป